



Grote RATELAAR

JANUARI - MAART 2021



IVN HEUVELRUG EN KROMME RIJN
KNNV ZEIST HEUVELRUG EN KROMME RIJN

ivn natuur
educatie



Activiteiten januari - maart

Onderstaande activiteiten onder voorbehoud i.v.m. coronamaatregelen, check doorgang bij de coördinatoren.
Of kijk op de website van IVN of KNNV voor het meest actuele overzicht.

JANUARI

Vrijdag	08	KNNV	Natuurwerkgroep	Werkmiddag
Zaterdag	16	IVN	Voorwandelen	Winterwandeling Huis te Maarn
Zondag	24	IVN	Publieksexcursie	Winterwandeling Huis te Maarn

FEBRUARI

Zaterdag	06	IVN	Voorwandelen	Mossen
Zondag	14	IVN	Publieksexcursie	Mossen

MAART

Zondag	21	IVN	Publieksexcursie	Stinzen
--------	----	-----	------------------	---------

* De natuurwerkgroep heeft elke vrijdag een werkmiddag



Zonsondergang in het Leersumse Veld

Foto: Nicolien Drost

Grote RATELAAR



De redactie wenst jullie fijne feestdagen en een gezond nieuw jaar toe!

Foto: Bert Tolsma

Van de redactie

Nico Bolle bedankt in zijn voorwoord de redactieleden voor de extra dikke nummers van de afgelopen edities maar zonder jullie waren die er nooit gekomen. Het is dan wel extra werk voor ons maar wel een enorme stimulans.

Bijzonder in dit nummer is het feit dat er twee artikelen in staan die voortgekomen zijn uit artikelen uit de vorige editie. Bert Geerdes reageert in zijn artikel op het artikel van Han van der Kolk: Van dik hout. Bert laat ons de voordelen zien van het heideherstel waar inderdaad bos voor heeft moeten wijken. Bos kappen voor meer bidoiversiteit: geen gemakkelijk verhaal, zegt Bert. Tevens doet hij een oproep aan IVN- en KNNV-leden dit verhaal, met vele kanten, aan het publiek uit te leggen. Daarvoor is het wel belangrijk dat wij van meerdere kanten input krijgen en via de Grote Ratelaar kan dit.

Wim van der Ende is enthousiast geworden door het verhaal van Joke rond de appels en peren. Wim stuitte op een artikel, een studie, van Kees van Schaik: 'Fruitteelt in de 17e en 18e eeuw in en rond Wijk bij Duurstede'. Wim stelde voor ons een indruk van dit artikel samen.

Corona heeft ons dus aan het schrijven gebracht maar ook de cursisten van de NGO opleiding van IVN hebben niet stil gezeten. Het cursusteam doet er alles aan om de cursus toch volwaardig te laten verlopen en de cursisten zijn enthousiast. Lodewijk Crijns geeft ons graag een inkijkje in het verloop van een oefenexcursie en zijn stagedag bij de Scharrelkids.

Benieuwd welke boom Pieter deze keer voor ons gaat beschrijven? Kijk snel op pagina 14. Dikke kans dat jullie op pagina 16 en 17 daarna wat spechten voorbij zien vliegen.

Inhoud (selectie)

- 4 Stekelkop- en franjeamaniet
- 5 In memoriam: Rina van der Linden
- 6 Stage bij de Scharrelkids
- 7 Stokje wordt overgegeven
- 9 Mossen- / Natuurwerkgroep
- 11 Wandelwerkgroep in 2020
- 12 Appels, peren en.....kersen!
- 16 Spechten
- 18 Winterwandeling / (Her) ken mos
- 20 Van dik hout deel 2
- 23 Bos kappen
- 26 Oefenexcursie

Colofon

Dit is een gezamenlijke uitgave van IVN afdeling Heuvelrug en Kromme Rijn en KNNV afdeling Zeist, Heuvelrug en Kromme Rijn

<https://www.ivn.nl/afdeling/heuvelrug-en-kromme-rijn>
<https://www.knnv.nl/heuvelrug>

Redactie: Jan Katsman,
Annemiek Meus, Pia Saurwalt,
Marijke Warmerdam

Kopij volgend nummer vóór
15 februari 2021 naar:
pr@ivnhkr.nl (IVN)
marijke.warmerdam@hetnet.nl (KNNV)

De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden artikelen in te korten of te wijzigen.

Drukker: Editoo B.V., Arnhem

Foto's omslag: winterwandeling en ijshaar, Wim van der Ende

Stekelkop- en franjeamaniet

TEKST EN FOTO'S: BERT TOLSMA

De vliegenzwam is een amaniet, maar niet elke amaniet is een vliegenzwam.

Iedereen kent de vliegenzwam met z'n rode hoed en witte stippen en altijd weer zie je mensen op de knieën liggen of gehurkt staan om deze prachtige paddenstoel op de foto vast te leggen. En zelden mislukt zo'n foto, want hoe je hem ook bekijkt of fotografeert, het blijft een schoonheid. De vliegenzwam is dé paddenstoel die voor de geïnteresseerde leek alle kenmerken in zich heeft die het tot een echte paddenstoel maakt, namelijk hoed, steel, ring, beurs. Maar binnen dat geslacht van amanieten bevinden zich soorten die in schoonheid niet onder doen voor de vliegenzwam, alleen zijn de kleuren minder opvallend en daarom trekken ze minder de aandacht. Maar de liefhebber weet ze te vinden en te waarderen.

Twee van die zeldzaamheden stel ik in dit artikeltje aan de lezer voor: de stekelkopamaniet (*Amanita solitaria*) en de franjeamaniet (*Amanita strobiliformis*). In het Utrechtse zijn ze op enkele landgoederen te vinden en mijn eerste kennismaking vond plaats op het landgoed Nijenrode bij Breukelen.



Stekelkopamaniet



Franjeamanieten

Als je zo'n soort voor het eerst ziet blijft dat beeld voor altijd op het netvlies staan. Geen volgende vondst haalt het bij die eerste. Beide soorten komen als een witte knop uit de grond tevoorschijn, onbegrijpelijk wit uit die zwarte aarde.

Daarna ontvouwt zich de hoed en het vlies (velum universale, dat de paddenstoel omgeeft en beschermt) breekt open en blijft in conische plakjes of stekelige wratjes, afhankelijk van de soort, op de hoed achter. Tijdens dat opengaan van de hoed breekt ook het andere vlies (velum parziale, dat de lamellen afsluit) open, zodat de gerijpte sporen naar beneden kunnen dwarrelen; het zijn er miljarden. Dat laatste vlies laat los van de hoedrand en de resten aan de steel vormen de ring waarom veel amanieten bekend zijn.

Er zijn echter ook amanieten die geen ring om de steel hebben. Van de amanieten heeft een aantal ook resten van het velum universale aan de voet van de steel zitten en dat noemen we de volva of beurs. Beide soorten in dit artikel hebben die niet. De aan- of afwezigheid van al die onderdelen wordt gebruikt om de soort op naam te brengen.

De lamellen van de stekelkopamaniet hebben iets meer kleur (lichtgroen) dan die van de franjeamaniet (bijna wit), terwijl de franjeamaniet vaak forser is dan de stekelkopamaniet. Maar vergissingen tussen de beide soorten is bijna onmogelijk als de schubben of wratten er niet afgeregend zijn, want dat zou het nog even lastig kunnen maken. Hoe vaak zien we in een regenachtige periode niet dat de bekende paddenstoel met rood én witte stippen alleen maar rood is en dan vraagt de twijfelaar zich misschien toch wel af: Is dat wel een vliegenzwam?

NB: dit artikeltje is op 18 november 2020 ook gepubliceerd in de digitale nieuwsbrief Nature Today.



Haas in nood.....

Foto: Jan Katsman

Ik lees net in Nature Today dat het niet goed gaat met ons, de hazen. Maar gelukkig wordt de jacht eind december weer gesloten. Tot die tijd druk ik me maar een beetje!

Nature Today

TEKST: MARIJKE WARMERDAM

Wat wil je vandaag weten over de natuur? Nature Today is een nieuwsbrief waarmee je gratis natuurnieuws ontvangt (per e-mail of app) over uiteenlopende onderwerpen. Je kunt zelf kiezen voor frequentie (dagelijks of een keer per week) en categorieën (vogels, paddenstoelen, vissen, klimaat, planten, reptielen, opinie, natuurbeheer en nog veel meer).

Veel deskundigen van natuurorganisaties en kennisinstellingen leveren informatie over actuele ontwikkelingen in de natuur in Nederland. Nature Today wil mensen continue en actief informeren en de verbondenheid met, kennis over en waardering voor de natuur versterken. Daarmee hopen ze mensen te motiveren om actief bij te dragen aan monitoring, beheer en behoud van natuur. Neem een kijkje op www.naturetoday.com

In memoriam

TEKST: MARJAN APOL

Vorige maand is Rina van der Linden overleden. Veel IVN-leden van nu zullen haar niet kennen, maar na het volgen van de natuurgidsencursus in 1996 ontpopte Rina zich tot een IVN-er in hart en nieren. Ze vormde met Arie Groeneveld en ondergetekende het cursusteam van de natuurgidsencursus 2000-2001. Bij de diploma-uitreiking van die cursus op een terras in Loosdrecht zorgde ze voor het meest memorabele moment van de dag door haar stoel net iets te ver naar achteren te schuiven en: achterover in het water te vallen! En ze kon niet zwemmen!! Twee nieuwbakken natuurgidsen reageerden bliksemsnel, doken haar meteen achterna en brachten haar weer op het droge. Met een handdoek en reservekleding uit de kofferbak van één van de aanwezigen kwam alles weer goed. Ook daarna was Rina heel actief binnen de afdeling, zowel bij de werkgroep cursussen als bij de wandelingen, steeds lopend of op de fiets. Planten waren haar specialiteit. In december 2008 kreeg ze een herseninfarct en raakte ze halfzijdig verlamd. Vanaf dat moment zat ze in een rolstoel en werd ze verzorgd in een verpleeghuis in Driebergen. Ook daar genoot ze nog van de natuur: de bomen waar ze op uitkeek en de vogels, die ze voerde op haar balkon.



Rina van der Linden

Stage bij de Scharrelkids

TEKST: LODEWIJK CRIJNS

Stagiaires: Sanne Jansen en Lodewijk Crijns

De Scharrelkids is een onderdeel van het IVN en is bedoeld voor kinderen van acht tot twaalf jaar. Een keer in de maand, uitgezonderd de zomermaanden, is er op zaterdagmiddag een bijeenkomst van twee tot vier uur voor zestien kinderen. Iedere middag kent een thema, dat verband houdt met het seizoen. Nu in de herfst is het thema paddenstoelen. Een ander onderwerp kan bijvoorbeeld zijn: Hoe voeden dieren zich? Lucy begeleidt de Scharrelkids al tien jaar, Joke acht jaar. Sanne en ikzelf zijn de stagiaires.

Op zaterdag 24 oktober wordt er voorgewandeld in de Kaapse bossen te Doorn. Het wandeltraject gaat richting de uitkijktoren van Sint Helenaheuvel. Door veel regen de afgelopen tijd zijn er prachtige en veel verschillende soorten paddenstoelen in het bos. De zestien kinderen worden op zaterdagmiddag 31 oktober door hun ouders gebracht. Het is een heerlijk zonnige herfstmiddag.



Van 'top tot teen' onderzocht.

Foto: Lodewijk Crijns

Het programma

Om twee uur: start en opsplitsen in groepjes van twee keer acht kinderen. Als stagiair kom ik bij de groep van Lucy. Er volgt een kennismakingsspel waarbij we elkaars naam leren en over paddenstoelen vertellen wat we er al van weten. Lucy laat een doosje kogelzwammetjes zien en een stuifzwam. Ze vertelt over de paddenstoelen als de drie V's: de vrienden (symbiose), de vijanden (de parasieten) en de vuilnismannen (de opruimers). Vervolgens trekken we met de groep het bos in. Het is overigens, door Corona, erg druk in het bos. De parkeerplaats en alle omliggende wegen staan vol auto's. Halverwege de middag houden we een kleine pauze bij een omgevallen beuk met wel zes paddenstoelen erop. We krijgen van Lucy wat thee en een koekje. De kinderen zijn enthousiast en doen allemaal goed hun best.



De enige echte

Foto: NGO opleidingsgroep

Bijna ieder hanteert zijn meegenomen spiegeltje om onderscheid te kunnen maken tussen lamellen, buisjes en poriën. We zien veel paddenstoelen waaronder onder andere: de grote stinkzwam, de porseleinzwam, de oranje druppelzwam, de amethistzwam, een gewoon elfenbankje, de parelamaniet, een kastanjeboleet en nog veel meer! Zelfs een kegelzwammetje op een sparrenkegeltje. Als we het echt judasoor zien weten de kinderen niet wie Judas was maar dat leggen we uit.

Tegen vier uur lopen we terug richting parkeerplaats. Joke doet met alle kinderen samen nog een afsluitend evaluatiespel. Daarna worden de kinderen opgehaald door hun ouders. Het is een prachtige, leerzame middag geworden, zowel voor de kinderen als de begeleiders.

Nabespreking

Wij als begeleiders hebben nog een kleine nabespreking, ervaringen worden uitgewisseld. Ikzelf vind het een geslaagde middag en kan eigenlijk geen verbeterpunten bedenken. Punt van aandacht is wel om de telefoonnummers van alle ouders te hebben. Als een kind niet wordt opgehaald kan de ouder worden gebeld.

Met dank aan Lucy en Joke voor het mee mogen gaan met de Scharrelkids.



Vol aandacht

Foto: Lodewijk Crijns

Stokje wordt overgegeven

TEKST: ANNEMIEK MEUS

Na 46 bladen, bijna net zoveel artikelen of column-achtige stukjes, vier lay-outs en 5 mederedactieleden wordt het tijd het stokje over te geven. Me weer even helemaal te richten op de Niënhof en andere zaken.



Werken op de Niënhof

Foto: Jaap Modderaar

Met een kleine terugblik op mijn redactietijd wil ik afscheid van jullie nemen. Heleen en ik namen het Zevenblad (toen nog alleen IVN) vrijwel van de ene op de andere dag over van Nicolien die ging verhuizen. Heleen en ik zaten al in de PR-commissie, er was niemand anders en we besloten het daarom maar zelf te gaan doen. De samenwerking bleef uitstekend en de vriendschap werd hechter. Een gebrek aan kopij is denk ik een probleem van alle tijden en dus ook al in die tijd, de reden om zelf te gaan schrijven. Terugbladerend in een aantal oude bladen viel me op dat ik in het begin vaker op pad ging. Een interview afnemen bij mensen die boeiend over een onderwerp konden praten, een interview met Marjan Apol toen ze afscheid nam van haar betaalde functie bij IVN, een keer mee met de Natuurkoffer om daar een verhaal over te brengen etc. Dat was voor mezelf heel leuk om te doen en ik zou het een nieuw redactielid, die het eveneens leuk vindt om zelf wat te schrijven, aanraden. Daarnaast viel me op dat Bert Tolsma en Leendert van der Velden met grote regelmaat kopij inleverden. Heren, nogmaals mijn hartelijke dank.

Zoals de meesten van jullie wel weten is er een periode geweest dat ik, door omstandigheden, heel veel administratieve klussen voor de IVN-afdeling erbij kreeg. Het was niet anders maar ik had wel het gevoel er nu iedere dag mee bezig te zijn. Dat zag ik één op één terug in de stukken. Ik ging er niet meer op uit maar schreef vooral meer column-achtig aan de hand van mijn eigen ervaringen. Grappig is wel dat ik op die stukjes ook de meeste reacties heb gekregen van vooral niet-gidsen.

Ik werd er zelfs op straat op aangesproken. Het stukje over 'mijn pijn' over het bordje Tuinreservaat dat ik, vanwege alleen een balkon, nooit zou kunnen krijgen gaf veruit de meeste reacties. Van Heleen kreeg ik later het bordje Balkonreservaat! Mensen herkenden zich erin. Groot compliment kreeg ik ook toen iemand me zei altijd eerst mijn stuk te lezen mede omdat er vrijwel altijd humor in zit. Negatieve reacties op mijn stukken heb ik nooit gehad. Nee, nu hoeft het niet meer, kans gehad, te laat!

Dank aan alle inzenders die het mogelijk maakten het blad te vullen. Dank aan iedereen die met plezier mijn stukken heeft gelezen en dat heeft laten weten. Wellicht schrijf ik nog weleens wat in de Grote Ratelaar maar voor nu is het even tijd voor alle dingen die de afgelopen jaren zijn blijven liggen en niet allemaal met natuur te maken hebben.



Toch weer natuur

Foto: Annemiek Meus

Dank ook aan de oude (Heleen en Sophieke) en huidige redactieleden (Jan, Marijke en Pia) voor het plezier in het samen maken van het blad en de ondersteuning naar elkaar. Pia zal samen met mij stoppen, dat was ook haar voorwaarde toen ze me aanbood te helpen om het gat wat te vullen na Heleen haar vertrek (ook een verhuizing). Rest mij nog de komende IVN-redactie net zoveel plezier te wensen en heel veel kopij!



Tot ziens op de Niënhof!

Foto: John Mak

Jaarverslag werkgroep insecten

TEKST: ERIK GRUYS

NOVEMBER 2020

Gedurende het verslagjaar waren veel beperkingen opgelegd in verband met coronamaatregelen. Er konden wel enkele excursies worden gehouden en er werden attenderingen per e-mail gedaan.

De excursies (met geringe groepsgrootte) betroffen:

1. Soesterberg d.d. 25-7, 2. Soesterberg d.d. 15-8, en 3. Nieuw Wulven d.d. 12-9. Daarbij werd een veelheid aan exemplarische waarnemingen gedaan waarvan verslagen met foto's zijn gemaakt. Op verzoek kunnen deze verslagen in pdf-format worden toegemailed (gruys@casema.nl).

Er werden 98 attenderingen geteld, waarvan in 86 gevallen met foto's, waardoor de saaie coronatijd werd onderbroken. Een kleine opsomming gaat via de eerdergenoemde zandbijen (verslag in Grote Ratelaar oktober-december 2020), diverse wespbijen, bloedbijen en zweefvliegsoorten naar vroege vlindersoorten en hun eieren en werd vervolgd met libellen- en juffersoorten zoals de beekrombout. Daarop werd geattendeerd op wantsen zoals de heksenkruidwants waarop een kleine wants- en kever-explosie leek plaats te vinden. Sommige leden maakten de mooiste macro-opnamen, anderen deden het simpeler. Een eenvoudig plaatje zegt veelal meer dan een hele verhandeling.

Ook sluipwespen en boktorren waren van de partij. Met het voortschrijden der seizoenen passeerden zomer-sneeuw, boorvliegen, tweemaal een volwassen mieren-leeuw, mestkeversoorten, diverse vliegensoorten zoals de stadsreus, en insecten op de bloemen van klimop (o.a. gewone wespen, honingbijen, vliegen en vliegjes, en de klimopbij) de revue.



Stokroossnuitkever en kleine zwarte mier

Foto: Erik Gruys



Stokroossnuitkever

Foto: Jan Katsman

Sommige werkgroepleden hebben daarenboven voor de vlinderstichting in het Utrechtse Heuvelrug-gebied individueel tellingen van nachtvlinders verricht. Gegevens daarvan zijn in de werkgroep niet gecommuniceerd. In verband met de coronaproblematiek werd dienaangaande gezamenlijk niets ondernomen.

Conclusie

Vastgesteld werd dat binnen de werkgroep veel enthousiasme aanwezig was en dat wisselend per persoon wat betreft aandachtsvelden zeer veel detailkennis van het onmeetbaar uitgebreide insectenrijk ten toon werd gespreid.

Planning 2021

Voor 2021 worden plannen gemaakt om, uiteraard afhankelijk van eventuele coronamaatregelen, een vijftal excursies te houden te beginnen in mei tot en met september en verspreid over het Zeist-, Kromme Rijn-, Heuvelrug-gebied: Oostbroek, Soesterberg, Heidestein, Leersumseveld, en Palmerswaard. Reserves: Soesterduinen en Langbroek. Data (zaterdagen) worden vastgesteld in samenspraak met andere werkgroepen om dubbelplanningen te voorkomen.



Coloradokever

Foto: Erik Gruys

Mossenwerk- groep online

TEKST: JAN ENSING

Vanwege het virus liggen alle activiteiten van de mossenwerkgroep voorlopig stil. We hebben voor het voorjaar nog geen nieuw programma gemaakt. Er is nog voldoende in te halen. Zo gauw de omstandigheden het toelaten gaan we weer excursies plannen. Dat laten we weten via de mail. Dus als je geïnteresseerd bent, meld je dan bij ons aan voor de mailinglijst van de mossenwerkgroep.

Online is de werkgroep wel actief. We hebben een aantal nieuwe leden mogen verwelkomen. We stellen ons aan elkaar voor en we delen leuke waarnemingen. We hebben de digitale microscoop, die stond te verstoffen in het Torenlaantheater, opgehaald om foto's van mossen te kunnen delen.

Toen ik het bos in fietste om daarvoor wat materiaal te verzamelen, stuitte ik op een plukje gaffeltandmos dat er raar uitzag. Dus dat onder de microscoop gelegd om het beter te bekijken. Het blijkt te gaan om gekroesd gaffeltandmos. Een soort die hier voorkwam toen de heuvelrug nog vooral uit heide bestond, maar die door bebossing en stikstofdepositie zeldzaam is geworden. De waarneming is gecontroleerd door Rudi Zielman, die vorig jaar voor de provincie Overijssel alle standplaatsen daar heeft gecontroleerd en constateerde dat het mos alleen nog op een paar plekken staat ver van landbouwgebieden. Zoals de Holterberg en dus ook de Maarnse Berg. Bijgaande foto is gemaakt door Rudi en toont goed de gedraaide top van het blad met de voor de soort kenmerkende mamillen, kleine bultjes op de cellen. Zo blijkt maar weer het belang van microscopisch onderzoek.



Gekroesd gaffeltandmos

Foto: Rudi Zielman

Natuurwerkgroep

De natuurwerkgroep is in principe elke vrijdagmiddag actief in een natuurlocatie. In de winterperiode is dat van 13.30 uur tot 16.30 uur. In verband met coronamaatregelen gelden aangepaste afspraken m.b.t. onder meer gebruik van gereedschap. Er wordt op gepaste afstand van elkaar gewerkt.

Mee doen mag altijd, dat mag eenmalig of vaker zijn, iedereen is welkom. Wel graag opgeven bij Simone Laanbroek, 06-57075182 of secretaris@heuvelrug.knnv.nl.



Ridderoordse bos

Foto: Simone Laanbroek

Midweekgroep Vogelwerkgroep

Hopelijk kunnen wij binnenkort weer gezamenlijk gaan wandelen. Op het moment dat dit geschreven wordt gaat het nog om tips voor wandelingen die je individueel kunt maken. Daarom zullen de beschrijvingen van de wandelingen, die de vrijdag daaraan voorafgaand worden rondgestuurd aan de leden van de groep, wat meer uitgebreid zijn dan normaal.

Het rooster voor het eerste kwartaal van 2021 is als volgt:

06 januari	Ringheuvels, Den Treek
20 januari	Hoge Vuursche
03 februari	Stulp, lage Vuursche
17 februari	Den Boom
03 maart	Amelisweerd
17 maart	Kaapse Bossen
31 maart	Zuylenstein

Telkens op de woensdag van de oneven weken, maar je kunt natuurlijk je eigen tijd kiezen.

De wandelingen zijn 5 of 6 km lang.

Inlichtingen bij Arend van Oosten,
arendvanoosten@gmail.com of 030-6932617.

In verband met de coronamaatregelen die telkens weer versoepeld of verscherpt worden, heeft de vogelwerkgroep nog geen programma voor het eerste kwartaal van 2021 gemaakt. Zodra het weer mogelijk is wordt een programma gemaakt en naar regelmatige deelnemers gemaild. Ook zullen aankondigingen plaats vinden via de maandelijkse Nieuwsbrief.



Koperwiek

Foto: Jan Katsman



Willeskop

Foto: Nicolien Drost

Wandelwerk-groep in 2020

TEKST EN FOTO'S: PIETER MEIJER

Een terugblik op de activiteiten van de Wandelwerkgroep in 2020

Het jaar 2020 is door het coronavirus getekend. Op vrijdag 13 maart ging voor het eerst de lockdown in. Later het jaar werden de beperkende maatregelen versoepeld maar in het najaar weer aangescherpt. Dit heeft veel impact gehad op de IVN-activiteiten.

Elke maand was er een Publiekswandeling gepland. De Nieuwjaarswandeling voorafgaand aan de Nieuwjaarsbijeenkomst was in het Mollenbos. Zoals altijd was het een succesvolle wandeling. De wandeling op 26 januari met als thema diersporen op Zonheuvel trok veel bezoekers: 28 mensen. Ook kinderen vonden dit interessant. De februariwandeling op Noordhout moest afgelast worden vanwege de zware storm die over het land raasde. De wandelingen van maart, april en mei moesten door de corona afgelast worden. In juli was er een succesvolle kano-tocht over de Langbroekerwetering en Kromme Rijn met op de Niënhof een kleine rondgang.

Vanwege de coronabeperkingen hadden we voor augustus een praatssessie met de veilige onderlinge afstand buiten op het terras bedacht: "natuurbeleving tijdens coronacrisis". Helaas maakte er niemand gebruik van om ervaringen uit te wisselen hoe je de coronatijd het beste kunt doorkomen. De enige gast die op het terras kwam was een rups: een wapendrager.

De paddenstoelenwandeling in september, dit jaar op Moersbergen, was zoals elk jaar weer een groot succes met 18 deelnemers. In oktober heeft Geert acht mensen over de vliegbasis Soesterberg rondgeleid. De bomenwandeling in november is afgelast: de huidige regel is dat we alleen in groepjes van twee naar buiten mogen. Het is nog niet bekend of de fietstocht in december met als thema geologie door kan gaan.

Dit jaar hebben we 81 mensen bereikt met de Publiekswandelingen, ter vergelijking vorig jaar 277.

Daarnaast hebben we Verzoekswandelingen verzorgd: een wandeling op maat voor een groep. Het betreft groepen van opleidingscentrum Kaap Doorn, families die iets te vieren hebben, bedrijven die een brainstormdag hebben en voor een frisse blik ook even naar buiten willen. Dit jaar hadden we slechts vier verzoeken (vorig jaar 21). Twee keer van Kaap Doorn, een keer vrijwilligers die klompenpaden in Schalkwijk onderhouden en een groep blinden, elk met een maatje. De laatste was ook voor ons als gids leerzaam. In plaats van te kijken ga je voelen: bijvoorbeeld beuken hebben een gladde stam, acacia's een zeer gegroefde stam. Je kunt voelen dat het blad van de paardenkastanje handvormig is en het blad van de Anna

Paulownaboom zeer groot. De naalden van de 2-naaldige grove den zijn hard en stug, van de 5-naaldige weymouthden erg zacht. Men voelt het verschil tussen 2 en 5 naalden maar je moet er even iets meer tijd voor nemen. De slangenden of apenboom (*Araucaria*) heeft zeer harde en puntige schubben: voorzichtig voelen! Bij naaldbomen kun je de verschillende soorten ruiken. Al met al een leerzame wandeling die door kon gaan tot al het donker was. Voor iedereen aan te bevelen!

Enkele aanvragen hebben we geannuleerd vanwege corona. Eén wandeling voor de jeugdgroep van Milieu Actief hebben we helaas moeten afzeggen omdat deze zou plaatsvinden op de warmste dag van de zomer 37,5°C. Deze excursie zou op Heidestein plaatsvinden, in de hete zon ongetwijfeld nog warmer. Gelukkig maar dat die niet doorging.

Met de Verzoekswandelingen hebben we 65 mensen bereikt, ter vergelijking vorig jaar 883.

De missie van IVN is om mensen in contact te brengen met de natuur en via alle zintuigen meer waar te nemen. Als wandelwerkgroep hebben wij daar een bijdrage aan geleverd in dit jaar, met dank aan de natuurgidsen.



Zoek de paddenstoel

Appels, peren en ...kersen!

TEKST EN FOTO'S: WIM VAN DER ENDE

Inleiding

Weer over appels en peren en.....kersen!

Wat een leuk artikel schreef Joke van Ginkel over appels en peren. Het verhaal lijkt geschreven met kennis 'van binnen uit'.

Nu stuitte ik onlangs op een artikel, een studie, van Kees van Schaik, geboren en getogen in de Kromme Rijnstreek. Hij onderzoekt genealogie en geschiedenis van Zuidoost Utrecht. Van Schaik is jurist en speurt in archieven naar documentatie rond streekeigen historie. In archieven van notarissen in Wijk bij Duurstede in de periode 1650 en 1740 trof Van Schaik verslagen van openbare verkopen van onder andere fruit. Bijzonder is wel dat dit archief bewaard is gebleven. Uit het boeiende artikel dat Van Schaik hier over schreef, 'Fruitteelt in de 17e en 18e eeuw in en rond Wijk bij Duurstede'*, stelde ik onderstaande indruk samen. Kees behaalde in 1969 een diploma aan de fruitteeltvakschool in 't Goy.



Appelbloesem

Wijkse kersen rond 1700

De kersenteelt rond Wijk bij Duurstede was belangrijk. Er werd belasting geheven over het telen van fruit; een belangrijke inkomst voor de stad. De oogst van kersen was streng georganiseerd. In Wijk werd bij de Waterpoort een kersenwaag opgesteld. De waagmeester moest er op toe zien dat er 'oprecht' werd gewogen en omstanders moesten op afstand blijven. In 1724 bedroeg het waaggeld een halve stuiver per 100 pond.

De opbrengst einde 17e eeuw kon indrukwekkend hoog zijn: in 1683 passeerde 599.123 pond de Wijkse kersenwaag. Het was een topjaar. Ter vergelijking: in 1684 bedroeg de oogst 134.305 pond. De opbrengsten konden per jaar sterk verschillen. De Hollandse steden waren afzetmarkten; vooral Amsterdam. De 'Wijkse kersen' werden in gevlochten manden per schuit vervoerd; ook wel per wagen. Ook kersen uit onder meer Amerongen en Tiel vonden hun weg naar de steden.

In de kersentijd kon tijdelijk ontheffing van de jachtwet worden verkregen om met geweschoten vogels als spreeuwen en kraaien te verjagen. De vogelzwermen konden in korte tijd 'een ganse kersenboomgaard ruïneren'. 'Heuen', lawaai maken met ratels, planken of deksels tegen elkaar klappen; roepen was ook gebruikelijk.

De kersentelers waren particuliere eigenaren van de boomgaarden. De hoogstambomen werden toen al in rijen (rijen) aangeplant; per boom 12 x 12 meter. Kersenvormen stonden bij elkaar om de vruchten effectief te kunnen beschermen. Andere soorten fruit pruimen, kweeën, mispels, en vooral appels en peren, stonden door elkaar. De bomen konden 80 à 100 jaar oud worden. Tussen de rijen werden ook wel andere gewassen, bonen, granen geteeld of vee geweid. De meeste boerderijen met fruitboomgaarden waren gemengd bedrijf. De fruitteelt was een aparte inkomstenbron, maar wel conjunctuurgevoelig. Bij lage prijzen en hoge pachtkosten werden de bomen gerooid en als brandhout verkocht; hier was altijd vraag naar.

Het kersenseizoen was kort. De pluktijd duurde drie tot vier weken, meestal in juni, begin juli. Er waren nog niet zoveel soorten als in de huidige tijd. Oude soorten van toen zijn onder andere: Brussels Bruin, Cornelboom, Morellen, Meikersen, Spaanse, Krieken. Nu duurt het seizoen een maand of twee met een tiental soorten die elkaar in pluktijd opvolgen.

Fruit-en kersenteelt nu

De Nederlandse fruitteelt maakte in de jaren '70 een zware crisis door. Er bestond een vergoedingsregeling voor het rooien van, vooral, hoogstamboomgaarden. Er zijn nog maar weinig hoogstamkersen boomgaarden over.



Ijspaais in fruit

Sommige hoogstamkersen boomgaarden hebben nog een zelfgebouwde hoge 'toren' waarop met blikken aan touwen 'geheid' wordt om vogels te verjagen. Nieuwe teelt- en snoeimethoden met laagstambomen en 'spillen' – dit zijn kleine bomen tot 3 meter hoog in piramidevorm gesnoeid – geënt op onderstammen zodat je de groei in de hand kunt houden. Deze boompjes gaan 20 à 30 jaar mee. De fruitbedrijven in onze tijd zijn in hoge mate gespecialiseerd. Meer en meer zie je lichtdoorlatende overkappingen, netten tegen vogels en insectengas boven de bomen van appels, peren en kersen tegen hagel- en regenschade. Telers investeren enorme bedragen in installaties voor beregening. Onder de overkappingen zullen de bomen geen last hebben van droogte. Imkers zorgen voor bijen, hommels worden ingekocht. Als er nachtvorst is aangekondigd gaat de beregening aan; de bevriezende waternevel beschermt de bloesem in het ijs! Bij bevriezing komt warmte vrij en opgesloten in het ijs is dit de bescherming van de bloemen.

Zo is de toekomstige oogst gered. Plagen en bedreigingen als schimmels en insectenvraat liggen echter altijd op de loer: nieuw is de sterk invasieve exoot de Suzuki fruitvlieg. Zonder bestrijdingsmiddelen zullen deze intensieve grootschalige fruitbedrijven geen toekomst hebben, hoewel een verantwoorde samenwerking met de natuurlijke processen voorop staat bij de telers.

Mogelijk gaan we er zelf kijken. Houd hiervoor de berichtgeving in de volgende editie in de gaten. Laten we hopen dat het dan mogelijk is om een fietstocht te organiseren langs de fruitboomgaarden en bezoeken we fruitbedrijven.

*Het artikel van Cees van Schaik is geplaatst in het tijdschrift 'Tussen Rijn en Lek', nr 4 – 2018: 'Fruitteelt Wijk bij Duurstede in de 17e en 18e eeuw'; uitgegeven door de Historische kring tussen Rijn en Lek (www.tussenrijnenlek.nl).



Perenbloesem

Foto: Wim van der Ende

Bomen ABC – esdoorn

TEKST EN FOTO'S: PIETER MEIJER

Eik, els, es, esdoorn: er is volop keuze bij de letter e. Allemaal belangrijke geslachten die met een list toch aan de beurt komen maar nu de esdoorn. Er zijn bossen van berk, beuk, den en eik in onze omgeving maar geen bossen van esdoorn. De esdoorn is niet op eigen kracht in ons land gekomen maar met hulp van mensen. De gewone esdoorn is een gebergteboom van Europa, vandaar de andere naam: bergesdoorn. De esdoorn die er veel op lijkt is de Noorse esdoorn. Het verspreidingsgebied loopt veel meer door naar het noorden, naar Scandinavië. Deze beide esdoorns zijn al eeuwenlang aangeplant als laan- en parkboom en deze bomen zaaien zich spontaan uit.

Esdoorns hebben handvormige bladen. Bij de Noorse esdoorn zijn de lobben gespitst, bij de gewone esdoorn afgerond. Dan is er nog de Spaanse aak of de veldesdoorn met veel kleiner blad. Deze boom laat zich mishandelen en daarom staat hij vaak langs wegen als heg. Soms kan men de Spaanse aak ontmoeten als uitgegroeide boom. Langs de provinciale weg Bunnik naar Wijk staat vaak een lage heg van Spaanse aak. Bij het viaduct van de A12 zijn deze aken niet gesnoeid en uitgegroeid tot bomen.

De naam esdoorn is typisch: de meidoorn, sleedoorn, duindoorn hebben doornen, de esdoorn echter niet. Waar de naam Spaanse aak vandaan komt is gissen, vermoedelijk is aak Middelnederlands voor eik en betekent Spaanse aak eigenlijk Spaanse eik. Dat zou kunnen: de Spaanse aak komt van nature ook in Spanje voor. Het blad van de gewone esdoorn en de Noorse esdoorn lijkt op het blad van de plataan. Dat zien we terug in de Latijnse namen die Linnaeus toegerekend heeft: *Acer pseudoplatanus*, schijn plataan, voor de gewone esdoorn en *Acer platanoides*, lijkend op de plataan, voor de Noorse esdoorn.

Vroeger kwam ook de naam ahorn voor maar dat is Duits; de Engels naam is maple.

In het Zeisterbos komen esdoorns voor. In 1929 schrijft men in het beheersplan: de grove dennen zijn goed gegroeid en soms komen er eikenstruiken voor. Verder zijn er nog geen andere bomen te zien. Langs de Prins Bernhardlaan werden in 1927 loofbomen geplant, waarschijnlijk waren daar ook esdoorns bij en deze hebben zich nu spontaan uitgezaaid in het dennenbos. Er verandert veel in een eeuw. Esdoorns zullen zich steeds verder verspreiden in het Zeisterbos.

Een blik op het Amerongse bos. Door dit bos loopt een fietspad van Amerongen naar Veenendaal, de Veenseweg. Aan het begin, bij de Blauwe Schuur, staan esdoorns. Langs het fietspad bij het eerste beukenbos staan de laatste twee esdoorn: links op de foto de gewone esdoorn, rechts de Noorse esdoorn. Op termijn zullen zaden van de esdoorn dieper het bos in waaien en ontkiemen. De esdoorn rukt ook op in het Amerongse bos.

Esdoorns zijn vooral ook bekend als sierheesters. Japanse esdoorns kunnen prachtig rode herfstkleuren laten zien.

Vanwege de waardering voor esdoorns in Canada is een esdoornblad in de nationale vlag opgenomen. In Canada wint men uit de suikeresdoorn de esdoorn- of ahornsiroop, de bekende zoete stroop.

Het hout van de esdoorn is licht van kleur, heeft weinig tekening maar is makkelijk te bewerken. Vioolbouwers gebruiken voor de bovenkant van een viool fijnsparhout, voor de onderkant esdoornhout. Het verhaal gaat dat vioolbouwers door het bos liepen, met een bijl tegen een boom sloegen en als de klank goed was, dan werd deze boom uitgekozen. Soms is het esdoornblad aangetast door de inktvlekkenziekte.



Esdoorns in Amerongse bos



Gewone esdoorn, Spaanse aak, Noorse esdoorn

Vogelexcursie Amerongse Bovenpolder

TEKST: JOKE LUBACH

20 SEPTEMBER 2020

Niet om 10 uur maar om 8 uur trokken we de Amerongse Bovenpolder in. Een prettiger tijd om vogels te gaan kijken, want het is dan minder druk met dagjesmensen. En daar we weer met elkaar mee mochten rijden – met een mondkapje voor – was het makkelijker te regelen. Zo gingen we de uitkijktoren op om daar de telescopen neer te zetten en de verrekijker aan de ogen te zetten en eens goed te kijken wat er allemaal voor vogels waren. Er lag een groepje watersnippen tegen de kant en er streken twee lepelaars tussen de grauwe ganzen neer. Let op de ronde vleugels, het is geen torenvalk die daar vliegt maar een sperwer. We daalden de helling weer af en liepen richting het kasteel. In de gracht hier omheen zwommen opmerkelijk veel kraakeenden. En in de hoek verderop werd er door sommigen een ijsvogel gehoord of gezien. We staken de weg naar de pont over en liepen de polder in. De jas kon wel uit, want het was fantastisch herfstweer. In de eerste plas mochten we toeschouwer zijn van een opgewonden mannetjes knobbelswaan die twee vrouwtjes weg joeg. Ook hier vlogen vier lepelaars over. Ook liet een zomertaling zich zien. In het weiland verderop zaten wel heel veel grote zilverreigers en hun blauwe vrienden. Een buizerd zat te wiebelen in een struikje op een dunne tak. Deze plaats werd even later over genomen door een torenvalk. Van het laatste soort vlogen er ook veel om ons heen. Heel in de verte werd een vrouwtje bruine kiekendief, met haar gele kop, gespot. Er vlogen boerenzwaluwen rond die toch snel op de trek zouden gaan. Er bloeide ook nog van alles, dus het icarusblauwtje kon nog voedsel vinden. Toen werd de pas er een beetje in gezet, want de tijd gaat snel wanneer je zoveel ziet in deze mooie polder.



Vogelen in de Amerongse Bovenpolder

Foto: Simone Laanbroek

Vogelexcursie Willeskop

TEKST: EMILE SANDERS

13 OKTOBER 2020

Met een bewolkte hemel en toch wel een stevig windje gingen wij op stap naar Willeskop met een forse groep vogelaars.

Daar aangekomen splitste de groep zich vrij snel, waarbij ongeveer de helft vrijwel direct doorliep naar het gebied achteraan, tussen beide plassen.



Trekpontje

Foto: Nicolien Drost

Dat bleek een prima ingeving te zijn geweest. Zo kwam daar nog een purperreiger voorbijgevlogen en dat midden in de trektijd (de meeste vogels van deze soort zijn dan al lang onderweg naar warmere streken). Verder vlogen nog vele koperwieken, kramsvogels, vinken, veldleeuweriken, kepen etc. over en konden trekgeluiden van de vogels goed worden gehoord. Voor sommigen onder ons waren de trekgeluiden een nieuwe ervaring. Ook kon het vlieggedrag van deze trekkers goed gezien worden.

De normaal overwinterende watervogels waren nog niet in grote aantallen aanwezig. Smienten, kuifeenden, watersnippen, grote Canadese gans, grauwe gans, witte kwikstaart en knobbelswanen werd gespot. Ook de buizerd en torenvalk lieten zich bewonderen. Al met al hadden wij een prachtige vogelochtend.



Torenvalk

Foto: Nicolien Drost

Spechten

TEKST EN FOTO'S: ERIK GRUYS

In boomrijke gebieden in ons land komt men vaak een specht tegen. Meestal betreft het een grote bonte specht. Soms vliegt al lachend een groene specht over. In gebieden met veel dennenbomen heeft men bovendien kans op een zwarte specht. Men ziet dan veelal een rumoerige zwarte vogel wegvliegen. De zwarte specht heeft een groot territorium en is daardoor lastiger te vinden dan een bonte specht of een groene specht.

Nederlandse zwarte spechten komen voor in Drenthe, op de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug, Overijssel en een paar plekken in Noord Brabant. Op de Utrechtse Heuvelrug kan men dus verwachten een zwarte specht tegen te kunnen komen. Ten oosten van Doorn kan men volgens een kaartje in een artikel over deze spechten (van Manen 2012) ook zijn nest vinden.



Grote bonte spechten

Bonte spechten betreffen in ons land in de meeste gevallen de grote bonte specht. Vooral in het vroege voorjaar (februari) hoort men de vogels op dode takken trommelen en in de boomkruinen tjukkeren. Later in het voorjaar (mei) kan men nestgaten met daarin dikwijls luid kef-kef-piepende jongen vinden, terwijl de ouders regelmatig komen voeren. De middelste bonte specht en de kleine bonte specht zijn bij ons tamelijk zeldzaam, evenals de bruin-gekleurde draaihal. In de Baltische staten heeft men meer kans om een middelste bonte specht of een draaihal tegen te komen dan bij ons. In een stadspark in Vilnius heeft de auteur eens een nest met jongen van de middelste bonte specht aangetroffen. In een Wisentpark nabij Kaunas werd op informatieborden met name de draaihal uitgebreid gemeld. Draaihalzen bij ons zijn vaak doortrekkers. Er is dit jaar door veel personen een waarneming ervan gemeld in het Leersumse Veld.

Ervaringen met een paartje zwarte spechten

Terwijl in februari-maart 2020 in de bossen op de Utrechtse Heuvelrug de grote bonte spechten druk bezig waren acte de présence te geven, vlogen een paar luid krikrikrik- roepende zwarte vogels over de Leersumse bossen. Ze hadden een golvende vlucht en een silhouet met lange nek en specht-typische rafelige staart en streken neer tegen een boomstam waar een lang-aanhoudend tuu-geluid ten gehore werd gegeven. Daarop vlogen ze verder en verdwenen weer.

Een dergelijk avontuur werd al wandelend met een hond

rondom Leersum enige weken daarna, op verschillende plaatsen enkele kilometers uit elkaar, herhaald genoten.

Terwijl her en der diverse bewoonde nestholten van grote bonte spechten werden gevonden, werd een flink gebied met beuken, o.a. in een laan met omstreden oude bomen, op gaten al wandelend "uitgekamd". De meeste van deze gaten hielden verband met afgebroken of afgezaagde takken en infectie met zadelzwam. Spechtengaten kwamen voor, maar waren niet talrijk en zelden bewoond. Ze hadden het formaat van die van de grote bonte specht. Daarop werd het bosonderzoek uitgebreid naar een lager-gelegen dennenbos, waar eerder zwarte spechten werden gehoord. Een langdurig tuu-geluid, waarbij aanvankelijk aan een buizerd werd gedacht, bleek de zwarte vogels aldaar te verraden. En in dat bos troffen we bovendien een dode boom vol gaten, waaronder een grotere, die mogelijk van een zwarte specht zou kunnen zijn.



Zwarte specht



Zwarte specht in nest

Honderd meter verwijderd van de betreffende dode boom ging de auteur met de rug tegen een andere boom zitten wachten. Na een uurtje met controle door mezen, een zwartkop, een roodborst en een boomkruiper, wat die snuiter daar op de grond onder die boom deed, kwamen de spechten. Een luid geroffel als een mitrailleur (typisch voor een zwarte specht) weerklonk van een locatie enige honderden meters achter de plaats waar de observant zat. Binnen tien minuten daarop verscheen mevrouw zwarte specht onder luid kabaal van krikrie tijdens de vlucht en tuu wanneer ze op een boomstam was neergestreken. Ze bezocht de boom met de gaten, waarbij ze haar kop diep in het grotere gat stak. Vreemd was echter dat er geen geluid uit het gat kwam.

Het totaal van dit trommelen, roepen en kijken leek daarom veeleer een afleidingsmanoeuvre. Het mogelijk in die omgeving aanwezige nest moest nog gevonden worden. En dat gelukte de volgende dag na het waarnemen van geluid van jonge vogels uit een boom aan de andere kant van een nabijgelegen bospad. Daar bevond zich een tweede dode dennenboom, die op de aangrenzende bosgrond omgeven was door houtspanen en op ongeveer vier meter hoogte voorzien was van een groot ovaal nestgat waarin af en toe kopjes van jonge spechten zichtbaar waren.

Weer gepost zittend op de grond tegen een boompje en onder de muggen, met controle van ditmaal een koolmees en een reebok, was het raak, in het laatste boomnest met de ovale nestopening bevonden zich minimaal twee jonge spechten en die ontvingen bezoek van de ouders. Deze ouders kwamen al roepend naderbij en gaven pas bij het nest gekomen ingeslikt voedsel aan hun jongen in herhaalde porties op.

Twee dagen later bleek bij een derde bezoek dat de jongen uitgevlogen waren. In het betreffende deel van het Leersumse bos was van de vogels niets meer te merken. De grote bonte spechten daarentegen vlogen met hun jongen in het dorp rond en kwamen zich braaf melden in de tuin van de auteur.

Een half jaar later, in september en oktober, werden op hemelsbreed circa twee kilometer afstand van de originele nestboom wel herhaaldelijk de kermerkende geluiden van zwarte spechten gehoord.

Discussie

Het wandelend zoeken van de spechten heeft geleid tot toename van spechtenkennis: verschil in roffelen met een geluid als een mitrailleur bij de zwarte specht en dat in een tijdvak (mei) waarin de grote bonte specht het roffelen niet meer doet, immers die roffelt vooral in februari-maart en dan met een geluid dat zeker niet een zo hoge frequentie heeft als het roffegeluid van de zwarte specht. Voorts hoorde men een luide krikrie-roep tijdens de vlucht en een aanhoudend tuu-geluid als de vogel op een boom geland was, en die geluiden waren voor beide geslachten gelijk. Het tuu-geluid geleeke op een dergelijke roep van een buizerd, maar hield langer aan. Hierbij dient opgemerkt te worden dat de roep van de groene specht, die net als de tjukkerende grote bonte specht in de omgeving van de tuin van de auteur deze zomer werd gehoord, duidelijk kan worden herkend door het lachende karakter ervan.

Het nest van de zwarte vogels bevond zich in een dode dennenboom, terwijl door vogelaars gemeld wordt dat bij de zwarte specht vooral oudere levende beuken favoriet zouden zijn. Dit lijkt een beetje op de grote bonte specht, eiken en beuken heten favoriet te zijn, en in dergelijke bomen kan men zeker nestholten vinden. Maar in een gammele driekwart-dode berk kan men ook vaak een door grote bonte spechten bewoonde nestholte aantreffen. En, dat hebben we zelfs in de Leersumse omgeving twee seizoenen achter elkaar in hetzelfde gat meegemaakt!

De nestgaten van de zwarte specht zijn te herkennen door het formaat van het gat en de ovale vorm ervan. Het blijkt overigens dat deze gaten dikwijls bewoond worden door andere dieren, zoals boommarters die de spechtennesten ook wel overvallen en kraken (Brinkman et al., 2018).

Literatuur

Brinkman C., Ubels B. en Vervoort M., Predatie van nesten van zwarte spechten door boommarters – een onderbelicht fenomeen? *Limosa* 2018; jrg. 91:181-184.

Van Manen W., Broedbiologie van de zwarte specht in Nederland. *Limosa* 2012; jrg. 85:161-170.



Zwarte specht met jong in het nest



Huis te Maarn in de winter

Foto: Jolanda Blom



Eikenhakhout

Foto: Jolanda Blom

Winterwandeling: Huis te Maarn (Her)ken mos

Prachtige winterwandeling over Landgoed Huis te Maarn
Landgoed Huis te Maarn is een fraai particulier landgoed dat grotendeels toegankelijk is voor publiek maar voor veel mensen onbekend terrein. Naast een schitterend landhuis zijn er veel aanwijzingen van (pre)historische bewoning te vinden. Op deze mooie wandeling door bossen en heide gaan we op zoek naar oude middeleeuwse eikenhakhout(wallen), raatakkers uit de ijzertijd en grafheuvels van duizenden jaren oud. In het landschap zijn ook veel interessante geologische sporen te zien. Op deze prachtige wandeling van ongeveer 2 uur gaan we genieten van de natuur en historie in dit rustige deel van de Utrechtse heuvelrug. We komen zelfs bij 'het stilste plekje van Nederland'!

Voorwandelen: zaterdag 16 januari, 10-12 uur

Publiekswandeling: zondag 24 januari, 14-16 uur

Start: parkeerplaats de Pol, net voorbij de hoek van Maarnse Grindweg en de Kapelweg te Maarn. 3951 LK Maarn

Gidsen: Jolanda Blom e.a.

Opgeven (ook voor voorwandelen) verplicht i.v.m. corona maatregelen, bij Jolanda Blom via jolandablom@outlook.com

Het eerste mosje dat ik in mijn leven goed bekeek moest ik van de excursieleider benoemen. Het had blaadjes die in een haak stonden en op de gok zei ik: "Haakmos". Bijna goed, het was gewoon haakmos. Zo 'makkelijk' is dat dus, dacht ik nog. Later begreep ik dat het niet zo simpel lag maar ik vind het ook jammer als mensen zeggen: "Begin maar niet aan mosjes, daar kom je toch niet uit." Het kan namelijk al een feest zijn om deze kleine 'miniplantjes' gewoon eens met een loep te bekijken. Zo klein, zo verschillend, zo perfect! Elk mosje met zijn/haar eigen kenmerken. Een stukje natuur waar de meeste mensen aan voorbij lopen of mosjes die ze onbekommerd vertrappen, zonde. Wij nodigen jullie uit om er eens bij stil te staan. Kijk er eens naar, verwonder je over de verscheidenheid aan vormen. Kijk om je heen en ontdek waar mosjes allemaal voorkomen. Echt niet allemaal op de grond, ook op steen en op bomen.



Ijsdruppel

Foto: Jan Katsman



Gerimpeld boogsterrenmos

Foto: Annemiek Meus

Tijdens de excursie krijg je zeker wat te horen over de eigenschappen van mosjes, de voortplanting en nog veel meer maar ik wil jullie vooral uitnodigen om te (leren) kijken. Om zelf ezelsbruggetjes te maken als je er ook nog een paar wilt onthouden om zelf te (her) ontdekken. Soms spreekt een ezelsbruggetje iemand anders aan, soms niet, maar zelf vergeet je het mosje dan vaak niet meer. Ik heb er dreadlocks tussen zitten, niet iedereen herkent dat maar er zijn ook mensen die het roerend met me eens zijn. Ga je mee en word je geraakt door de mosjes, laat je dan nog even informeren over de gezamenlijke mossenwerkgroep van onze IVN/KNNV-afdeling. Misschien is het iets voor je en laat je niet afschrikken door de kennis van de leden, we zijn allemaal op nul begonnen, geniet, dat is stap 1! Heb je een loepje neem het dan mee, wij hebben er ook een aantal.

Voorwandelen: zaterdag 6 februari van 10.00 – 12.30

Publieksexcursie: zondag 14 februari van 14.00 – 16.00

Start: Parkeerplaats Landgoed de Niënhof, Grote Laan 24, 3981HC Bunnik

Inlichtingen en opgeven: Annemiek Meus, telefoon 06 234 033 29 of nwgnienhof@gmail.com

Opgave verplicht in verband met Corona. I.v.m. eventuele richtlijnen vanuit de overheid kunnen we nu nog niet aangeven hoeveel mensen deel kunnen nemen.



Groot rimpelmos

Foto: Annemiek Meus

Stinzenplanten

Stinzenplanten en blik in de geschiedenis van oud en nieuw Amelisweerd

Het woord stins betekent in het Fries, stenen huis. De planten staan vaak rondom een voornaam huis. Dit is de benaming die er sinds 1932 aan gegeven is en staat voor een groep planten die hier eeuwen geleden naar toe zijn gehaald. Het zijn dus allemaal exoten en komen veelal uit zuidelijke streken. De planten houden van grond vol klei en kalk. Het zijn vooral bol-, knol- en wortelgewassen die vanaf circa de 16e eeuw werden (en worden!) aangeplant op buitenplaatsen, rondom kastelen en landhuizen. Zo ook op Rhijnauwen en Amelisweerd. Het zijn vaak voorjaarsbloeiers.



De stinzen hebben een heel bijzondere geschiedenis.

De markies Maximilien Henri de Saint Simon (1720–1795) bewoonde Maarschalkerweerd (aan de andere kant van de A27) en trok in 1771 in bij de weduwe van Amelisweerd. Maximilien had enkele jaren eerder zijn hyacintienliefde beschreven in zijn boekje 'Des jacinthes' (1768). Hij richtte het landgoed in met zijn voorliefde voor bloembollen en met zichtlanen in Franse stijl. De sneeuwklakjeslaan en het Markiezenbos zijn hiervan nog stille getuigen.

De bewoners (buren) van Amelisweerd en Rhijnauwen gingen goed met elkaar om en zo kwam onder invloed van Maximilien de inrichting en de aanplant van beide landgoederen met elkaar overeen.

De meest voorkomende stinzenplanten hier zijn sneeuwklakje, maarts viooltje, bostulp, bosanemoon, aronskelk, speenkruid, prachtframboos, boshyacint, blauw druifje, maagdenpalm, narcis, vingerhelmbloem, sleutelbloem, longkruid, kraailook, daslook, boterbloem en struisvaren. Leuk om te vermelden is dat op het strookje Maarschalkerweerd, aan de overzijde van de weg A27, volop sneeuwbes voorkomt.

Als Maximilien er niet was geweest zou het er een stuk saaier uitgezien hebben!

Datum: zondag 21 maart van 10.00 tot 12.00 uur, lengte ongeveer 3 kilometer.

Start en eindpunt: op de brug bij oud Amelisweerd, nabij fietsenstalling Koningslaan 11A, 3981 HD Bunnik. (museum MOA).

Inlichtingen: Pim Bredschneijder, email: p.bredschneijder@ivnhkr.nl

Houd de website in de gaten i.v.m. Corona



Cultivars dubbele hyacint, Egmond Binnen

Foto: Pim Bredschneijder

Van dik hout deel 2

TEKST EN FOTO'S: HAN VAN DER KOLK

Inspiratie om een vervolg te schrijven op 'Van dik hout' (1) kwam door een persbericht van de gemeente Zeist gepubliceerd op 30 juni 2020. In dat persbericht (2) werd aangegeven dat "de gemeente Zeist er in 2020 niet aan ontkwam om ook in de zomer bomen te kappen, maar dat bij de kap de gemeente Zeist zich houdt aan de natuurwet. Dit betekent dat als er een vogelnest in een boom zit, er niet gekapt wordt, maar stevig gesnoeid". Het voorgaande riep ecologische en juridische vraagtekens op reden om de lotgevallen van bomen in de gemeente Zeist in dit artikel eens nader te beschouwen.

Circa een kwart van het Zeister bomenbestand staat in Zeist-West (3). In 'Van dik hout' (1) werd melding gemaakt van de ontgroening van een grote oppervlakte oude ligusterstruiken alsmede veel bomen in grootte variërend van klein tot majestueus in Zeist-West. De basis van deze ontgroening bleek de notitie 'Verjongingsplan gemeentelijke beplantingen Zeist-West' (4) te zijn. Positief aan deze notitie is de insteek uitsluitend inheemse soorten te gebruiken voor herplant (vanwege de ecologische functie). Opmerkelijk in de notitie is de alinea dat "een aantal randbomen (met name aan de Weteringlaan) onder de populieren heel scheef zijn gegroeid en hangen daardoor met de gehele boomkroon boven de weg. Daarnaast vinden veel mensen dit 'lelijke bomen'. Deze bomen zullen dan ook vervangen worden". Navraag leerde dat men bij de gemeente Zeist ook van mening is dat er vrij drastisch was gesnoeid in Zeist-West met als reden ondermeer de slechte weersomstandigheden ten tijde van de werkzaamheden.

Redenen om te kappen

Aanleiding voor dit artikel was het voornoemde persbericht (2) van de gemeente Zeist, waarin werd aangegeven dat 130 bomen in de gemeente Zeist om veiligheid werden gekapt in de zomer. Dit had volgens de gemeente Zeist te maken met de inspecties op de bomen en meldingen vanuit inwoners. Voor lezers van dit tijdschrift behoeft het denk ik geen betoog dat de zinsnede "als er een vogelnest in een boom zit, er niet gekapt wordt, maar stevig gesnoeid" ecologisch niet erg sterk overkomt. Juridisch gezien begint het broedseizoen op 15 maart en eindigt op 15 juli. In deze periode is het verboden om opzettelijk vogels, hun eieren en hun nesten te verstoren en/of te vernielen. Let ook op dat het verbod om bomen te kappen ook geldt voor bomen die in de buurt van vogelnesten staan, dus ook als er in de boom die je wilt (laten) kappen geen nest te vinden is (5). Als uitzondering geldt dat verstoring wel is toegestaan "indien de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort" (wet Natuurbescherming artikel 3.1.5.). Voor lezers van dit tijdschrift behoeft het denk ik ook geen betoog dat een nest per definitie instandhouding van de desbetreffende vogelsoort als oogmerk heeft. De gemeente Zeist gaf in antwoord op een daartoe strekkende vraag aan dat "Het kappen van bomen gedurende het broedseizoen alleen in strijd met de Wet natuurbescherming is als het een nest betreft wat jaarrond bewoond wordt, of als hij op het moment van kappen bewoond wordt. Daarnaast is kappen mogelijk omdat wij in veel gevallen bomen kappen in het kader van de openbare veiligheid". Navraag bij de gemeente Zeist leerde dat er geen inspectie op de aanwezigheid van nesten voorafgaand aan de kap werd verricht overeenkomstig de zorgplicht, maar dat dit geheel aan de aannemer werd overgelaten. Tevens kon de gemeente Zeist niet aangeven over welke van de 130 bomen door inwoners meldingen werden gedaan van onveiligheid en naar zij meende betrof het "enkele". Deze exercitie van de gemeente Zeist lijkt op gespannen voet te staan met de wet Natuurbescherming.

Bomenbeheerplan

Voor een beschouwing van de lotgevallen van bomen in de gemeente Zeist lijkt het 'Lange termijn bomenbeheerplan Zeist 2016-2041' verplichte kost. Dit plan is gelardeerd met een Chinees spreekwoord, namelijk "De beste tijd om een boom te planten was 20 jaar geleden. De op één na beste tijd is nu". Het betreft een lijvig ambtelijk rapport van 102 pagina's (exclusief een bijlage). Het risico van het lezen van een dergelijk rapport is altijd dat men uiteindelijk door de bomen het bos niet meer ziet. Het doel van dit bomenbeheerplan lijkt te zijn "het behouden van de kwaliteit van het groene karakter" van de straat-, laan- en parkbomen. De boomstructuur van Zeist is in dit bomenbeheerplan minutieus uiteengerafeld, hetgeen geleid heeft tot een zevental boomstructuren, te weten de landschapelijke, de middeleeuwse, de formele, de Engelse landschapsstijl, het Zeister profiel, de parken, pleinen en plantsoenen en tot slot buurtgroen. Tot de middeleeuwse boomstructuur behoren onder meer de Montaubanstraat en de Oude Woudenbergse Zandweg. Alle keuzes zijn uiteindelijk verwerkt in het softwareprogramma Greenpoint en de nadere invulling vindt te zijner tijd plaats in gedetailleerde beheerplannen. Voor elk van de zeven onderscheiden boomstructuren zijn inspiratiebeelden gemaakt met kenmerkende aspecten, zoals bijvoorbeeld de uiteindelijke soortenkeuze, wel of geen gelijkjarigheid en dergelijke. De inspiratiebeelden (Figuur 1) zelf zijn vrij subjectief beschreven. Al lezende komen er opeens apen uit de mouw. Zo blijkt dat één van de uitgangspunten van de nieuwe Bomenverordening (2016) is, dat de gemeente Zeist, bij een goedgekeurd bomenbeheerplan geen kapvergunning meer nodig heeft voor maatregelen die voortkomen uit dat bomenbeheerplan (in dit geval dus maar liefst tot 2041). Op de één na laatste pagina staat in het verlengde daarvan dat "kwaliteit leidend is, aantallen zijn volgend (waarbij we streven naar de zelfde of betere kwaliteit van de boomstructuur met minder bomen). De uiteindelijke reductie in aantallen bomen in 2041 bedraagt 11 % (= minus 3971 bomen)", waarmee het bomenbeheer-



Figuur 1: Inspiratiebeeld van beuken langs de Woudenbergseweg

plan Zeist 2016–2041 is verworpen tot een bomenreductieplan. Zo staan er nu nog ongeveer 222 bomen langs de Oude Woudenbergse Zandweg en wordt dit aantal gereduceerd tot 96 bomen in 2041 (= minus 57%). Er wordt aangegeven dat binnen 20 jaar de helft van het bomenbestand het einde van zijn levensduur bereikt zal hebben. Over enkele decennia moet het inspiratiebeeld mijns inziens dan zijn geworden: minder kleinere bomen in vergelijking tot veel majestueuze bomen nu. Dit lijkt op gespannen voet te staan met het streefbeeld “dezelfde of betere kwaliteit van de boomstructuur met minder bomen”. Opmerkelijk genoeg is trouwens op de laatste pagina te lezen dat “de insteek is, dat we het beheerplan gewoon vaststellen en veel investeren in buurtgerichte communicatie: dus uitleggen wat je gaat doen in de straat en waarom”, waarmee overigens informatie lijkt te worden verward met communicatie. Het wekt de indruk dat daarmee ook de rol van ondermeer de Stichting Milieuzorg Zeist is ingeperkt. Uit de financiële onderbouwing van het bomenbeheerplan blijkt dat voor de periode van 2022–2041 een jaarlijks tekort wordt voorzien variërend van 0,48–1,7 miljoen euro (althoewel houtopbrengst niet meegerekend lijkt te zijn). Indien de andere beleidsrapporten van de gemeente Zeist op dezelfde wijze financieel worden onderbouwd mag het geen verbazing wekken dat het tekort van de gemeente Zeist de komende jaren inderdaad oploopt tot jaarlijks 10 miljoen euro op een begroting van 170 miljoen euro (6). Om te bezuinigen is één van de beleidskeuzes efficiënter groenbeheer en vertraging in de aanleg van landschappelijke beplanting (6).

Witte abeel

Exemplarisch voor de lotgevallen van bomen in de gemeente Zeist lijkt die van een Witte abeel (Figuur 2). De Witte abeel (*Populus alba*), ook wel zilverpopulier genoemd, is een boom uit de wilgenfamilie (*Salicaceae*). De plant komt van nature voor in Midden- en Zuid-Europa en kan tot 30 meter hoog worden (7). Tegen de kap van deze gezonde boom maakte een inwoner van Zeist bezwaar met als reactie daarop van de gemeente Zeist: “Het officiële bezwaar dat u heeft ingediend op 27 februari 2016 is niet ontvankelijk verklaard op 19 juni 2018. Dit bezwaar is ingediend tegen een kapvergunning, die is ingetrokken. Vervolgens is er samen met de buurt en belangenverenigingen een nieuw plan gemaakt. Voor dit plan is een nieuwe vergunning aangevraagd. Op deze vergunning zijn geen bezwaren ingediend. Zoals ik u al eerder gemeld heb is de periode dat er bezwaar ingediend kan worden tegen deze vergunning verlopen.” Tevens is een abeel, die onder de familie van de Populieren valt vergunningsvrij conform de boomverordening van de gemeente Zeist” (8), hetgeen overkomt als een gênante ambtelijke spitsvondigheid (waarvoor overigens de tijd is genomen, namelijk ruim twee jaar). Een Populier (*Populus*), ook wel poppel of peppel, is een geslacht van loofbomen eveneens uit de wilgenfamilie (*Salicaceae*) (9) overigens. Over de Witte abeel schrijft de gemeente Zeist (11) dat deze “is scheefgegroeid. Andere redenen om deze boom niet te handhaven zijn beschreven in de plantoelichting: de gevoeligheid voor takbreuk; de niet-evenwichtige vorm, het feit dat deze veel licht in het plangebied wegneemt. Het rooien ervan levert een duurzamere situatie op, waarmee een



Figuur 2: Witte abeel van een "niet-evenwichtige" vorm

ongestoorde ontwikkeling van het gehele gebied mogelijk wordt gemaakt”. Kennelijk vinden niet alleen veel mensen dit ‘lelijke bomen’, maar de gemeente Zeist ook. Navraag bij de gemeente Zeist leerde dat deze gezonde boom aanstonds zal worden gekapt. Kennelijk zijn meldingen van inwoners over bomen met name relevant wanneer daarmee het veiligheidsargument ten dienste van kap kan worden gestut, maar niet wanneer tenminste vier inwoners pleiten voor het sparen van een gezonde boom.



Figuur 3: Het resterende (tweederde) deel van het Nijenheimbosje

Rosse vleermuis

De voornoemde witte abeel (stamdiameter 50 cm) staat overigens vooralsnog in het zogenoemde Nijenheimbosje. Dit bosje is gelegen in de wijk Nijenheim en maakte deel uit van de buitenplaats Nijenheim. Voor een derde deel van dit Nijenheimbosje werd een inrichtingsplan gemaakt met als uitgangspunten ondermeer “verhogen van de biodiversiteit en het weghalen van exoten en toevoegen van inheemse beplanting”. Tegenwoordig lijkt “verhogen van de biodiversiteit” welhaast synoniem aan kaalkap en in een derde deel van het Nijenheimbosje is dan ook zeer fors gekapt (Figuur 3). Dit lot trof ondermeer gezonde (inheemse) zomereiken (stamdiameters van 25 en 35 cm), een paardenkastanje (stamdiameter 78 cm), een (inheemse) gewone esdoorn (stamdiameter 42 cm) en vijf Amerikaanse eiken (stamdiameters 29–99 cm). Een adviesbureau voor ecologie en landschap heeft het inrichtingsplan (10) geschreven. Hierin staat ondermeer proza als “Om het meer transparante beeld te bereiken is het belangrijk om niet te zuinig te zijn met weghalen van dichte beplanting. Naast het grootste deel van de ondergroei, worden ook veel bomen uit het plangebied verwijderd” en “De inschatting van de ecooloog is dat een ecologisch werkprotocol hier niet nodig is, omdat er geen bij wet beschermde soorten zijn aangetroffen”. Aandoenlijk is wat dit adviesbureau voor ecologie en landschap schrijft over een (inheemse) zwarte els als mogelijke paarverblijfplaats voor de rosse vleermuis. “De zwarte els wordt weinig gebruikt door rosse vleermuizen als verblijfplaats. Om er zeker van te zijn dat er geen overtreding van de Wet natuurbescherming plaatsvindt, wordt de boom pas gekapt na afloop van de baltsperiode van de rosse vleermuis. De balts vindt plaats in augustus/september en maart/

april. De kap kan dus plaatsvinden van af oktober tot en met februari”. Dit lijkt overeenkomstig de letter, maar niet overeenkomstig de geest van de Wet natuurbescherming. Met het oog op het opstellen van het inrichtingsplan is opmerkelijk genoeg inventarisatie van de fauna kennelijk achterwege gebleven, laat staan dat de biodiversiteitsindex van de vigerende in vergelijking tot de beoogde situatie is berekend. Dit lijkt toch een voorwaarde om een plan tot verhogen van de biodiversiteit op waarde te kunnen schatten. Ten aanzien van het Nijenheimbosje lijkt bij uitstek van toepassing het gezegde “de beste tijd om een boom te kappen is over tenminste 100 jaar. De slechtste tijd is nu.” (vrij naar een Chinees spreekwoord). Immers, de leeftijdsverwachting van een beuk is 150–250 jaar en die van een zomereik maar liefst 200–400 jaar (12) vermits natuurlijk een circulaire zaagsnede aan de basis van de stam achterwege wordt gelaten.

Het bovenstaande wekt de indruk van de gemeente Zeist als kapgrage gemeente ongeacht of het broedseizoen is of niet (overigens geheel in de tijdsgeest). Een dode boom is zowel ecologisch als economisch van waarde. Navraag naar de uiteindelijke bestemming van de 130 bomen in de gemeente Zeist, die omwille van veiligheid in de zomer werden gekapt, leerde dat circa 90% vervalt aan de aanemer en wordt verwerkt in een biomassacentrale. Ongeveer 10% wordt hergebruikt als grondstof in spaan- of MDF platen. Inderdaad, van dik hout zaagt men planken

Naschrift

PS1 Overleg met de gemeente Zeist op 29 oktober 2020 leerde dat zij in de toekomst afziet van grootschalige kap van bomen in het broedseizoen.

PS2 Voor de invloed van grootschalige boskap op broedende roofvogels zie het artikel van R.G. Bijlsma in de Takkeling pagina 200–270 (gratis te downloaden op de website www.werkgroeproofvogels.nl).

Geraadpleegde bronnen:

1. Van dik hout. Han van der Kolk. De Grote Ratelaar oktober–december 2020 pagina 13–15.
2. De Nieuwsbode Zeist van 30–06–2020.
3. Lange Termijn Bomenbeheerplan Zeist 2016–2041.
4. Notitie verjongingsplan gemeentelijke beplantingen Zeist–West. Bosgroep Midden Nederland dd. 16–10–2019.
5. www.bomenkappenwijzer.nl
6. De Nieuwsbode Zeist van 30–09–2020.
7. www.wikipedia.org/wiki/Witte_abeel
8. www.bomenkapmeldpunt.nl geraadpleegd dd. 18–10–2020.
9. www.wikipedia.org/wiki/Populier
10. Buizer, J.D., Visser, M.M., Röell J.W., 2018. Inrichtingsplan groenstrook Nijenheim Zeist– VO fase. Bureau Waardenburg Rapportnr. 17–037. Bureau Waardenburg, Culemborg.
11. Brief gemeente Zeist (0234256) betreffende Buitenplaats Nijenheim, aandacht cultuurhistorie dd. 15–02–2018.
12. www.bomenstichting.nl/infotheek-en-faq/informatie-over-bomen/

Bos kappen

TEKST: BERT GEERDES

Bos kappen voor meer biodiversiteit: geen gemakkelijk verhaal

In de Grote Ratelaar van oktober – december 2020 schreef Han van der Kolk over boskap als methode voor natuurherstel. Hij betoogt dat het natuurherstel van ondergeschikt belang is en eigenlijk slechts als argument gebruikt wordt. Financieel gewin zou de echte reden zijn. Daar wil ik graag op reageren.

We weten allemaal dat de Utrechtse Heuvelrug in begin 19e eeuw vrijwel boomloos was. Toen de heide zijn agrarische functie verloor werd houtteelt de economische toekomst. De heide raakte versnipperd tot kleine geïsoleerde veldjes in een uitgestrekt bosgebied. Met als gevolg dat haar kenmerkende biodiversiteit ook in de verdrukking raakte. Korhoen, gladde slang en gentiaanblauwtje zijn voorbeelden van heidesoorten die in de hele provincie uitstierven, met biotoopverlies als belangrijkste oorzaak.

Om de resterende soorten van de heide een betere toekomst te geven zijn er de laatste 15 jaar verschillende heideherstelprojecten in onze omgeving uitgevoerd. Op Heidestein zelfs al eerder. Op topotijdreis.nl toont de topografische kaart tot 1988 dat alleen het oostelijke heideveldje van circa 5 hectare (bij de mossenwerkgroep bekend van het heidefranjemos) over was van de eertijds uitgestrekte heide. De rest was dichtgegroeid met bomen. Vanaf 1989 laat de topografische kaart ineens weer een heide van zo'n 30 ha zien. Bewust gecreëerd door het Utrechts Landschap. Dat is het gebied dat we nu waarderen als fraaie, geaccidenteerde en afwisselende heide met veel zandhagedissen, sprinkhanen, korstmossen, etc. Rond 2011 zien we een verdere uitbreiding en dit jaar opnieuw.

Dergelijke projecten zijn ook uitgevoerd bij de Krakeling, Austerlitz, Bornia, Stameren, Den Treek, Maarsbergen, Huis te Maarn, Leersumse Veld en verder. Met maar één doel: behoud en herstel van het heidelandschap en zijn flora en fauna. Niet om geld te verdienen. Ja, de bomen die je kapt verkoop je. Maar daarna is het gedaan met je verdienmodel, want heide kost alleen maar geld. Dit heideherstel gaat ten koste van bos. Mijn ervaring is dat daar heel goed naar wordt gekeken. Het ene bos is het andere niet. Beheerders kappen geen ecologisch waardevol bos (loofbos, oud bos, gevarieerd bos, bos met bijzondere soorten) ter bevordering van de biodiversiteit. Het bos dat plaats maakt is voor het overgrote deel relatief jong, eenvormig productiebos, vaak met uitheemse boomsoorten (Amerikaanse eik, Corsicaanse den, fijnspar). Maar het is bos, er leven planten en dieren, en die raken hun leefgebied kwijt. Daar komen andere soorten voor in de plaats. Het is een keuze. Daarbij moeten we niet vergeten dat er anno 2020 ongeveer 1.500 hectare



heide en 14.000 hectare bos is op de Heuvelrug. Het werkt overigens prima. Het heidezaad zit nog in de bodem en ontkiemt snel. Het nieuwe leefgebied wordt snel gekoloniseerd vanuit de naastgelegen oude heide. Je ziet er bijvoorbeeld al snel stekel- en kruipbrem, klein warkruid, heideblauwtje, heivlinder, levendbarende- en zandhagedis, boompieper en roodborsttapuit. Op een enkele plaats beenbreek, bruine snavelbies, blauwvleugelsprinkhaan en veldkrekel. Mogelijk heeft het heideherstel ook bijgedragen aan de toename van nachtzwaluw en grauwe klauwier.

Een nieuw element in de discussie is CO₂. Bos slaat CO₂ op, heide (vrijwel) niet. Maar als je daarom afziet van het kappen van bos als dat nodig is voor de biodiversiteit, dan ben je nog verder van huis. Het CO₂ probleem moet worden opgelost via de energietransitie.

Ik ben blij met de uitgevoerde projecten en denk dat er hier en daar nog wel wat meer zou kunnen. Ik ben ook blij met bos, maar beter plant je nieuwe bossen op voedselrijke landbouwgronden, die groeien veel harder, dus nemen meer CO₂ op en zijn op de lange termijn soortenrijker. Bos kappen voor biodiversiteit is geen gemakkelijk verhaal. Een verhaal met vele kanten. Typisch een verhaal dat door KNNV en IVN verteld kan worden.



Strekpoot (familie hooiwagen)

Foto: Nico Bolle

Van het KNNV- bestuur

TEKST EN FOTO: NICO BOLLE

Het is half november als ik dit schrijf en van voortekenen van de winter is nog weinig te merken. Dagrecords sneuvelen, de temperaturen zijn nog nooit zo hoog geweest. Als gevolg hiervan strijkt op de achter-schuifdeur van ons huis allerlei leven neer. Op 2 november hadden we maar liefst drie bezoekers waarvan er twee uit eertijds zuidelijke streken afkomstig zijn. Deze storen zich niet aan code rood en gaan en staan waar het hun uitkomt. Zo zat op de ruit de zuidelijke boomsprinkhaan en een grote sluipwesp de ophion obscuratus. Naast deze twee insecten zat er ook een mooi getekende strekpoot die tot de hooiwagens behoort en vanuit Marokko naar ons is opgerukt. Dit exemplaar (zie foto) heeft wel een poot moeten inleveren. Nederland wordt duidelijker meer en meer een exotisch land.

Wat ook in deze tijd op de voorgrond staat is de inperking van onze vrijheden vanwege het coronavirus. Er zijn hoopgevende berichten dat er werkzame vaccins zijn die over enige maanden op de markt zullen verschijnen. Er is licht aan het einde van deze tunnel. In de tussentijd moest er van alles afgezegd worden, onder meer bijeenkomsten en het uitje van de mossenwerkgroep naar Vlieland, de landelijke natuurwerkdag, bijeenkomsten van de paddenstoelenwerkgroep en een aantal theorie-avonden en excursies van de vogelcursus.

Ondertussen heeft wel op digitale wijze de jaarvergadering plaats gevonden met een select gezelschap via het programma Zoom. Dit alles werd in goede banen geleid door onze "gastheer" Andree de Miranda. Het bestuur is

je daar zeer erkentelijk voor. Alle besluiten waarover gestemd moest worden zijn door de leden goedgekeurd. Hopelijk was dit een unicum en kunnen we volgend jaar weer samenkomen onder het genot van een drankje en een lezing die de vergadering kunnen opluisteren.

Ook vanwege corona willen mensen hun ei kwijt over hun belevenissen en observaties in en van de natuur. De Grote Ratelaar is daar een goed medium voor en is daardoor de laatste malen lijviger uitgevallen dan wat normaal het geval is. Hulde voor de redactieleden van dit blad die er extra werk in hebben gestoken.

Onlangs heeft het bestuur vergaderd (digitaal). Het leek het bestuur een leuk idee om als het gevaar van corona is geweken dit te vieren met alle leden. We denken in eerste instantie aan een dag in het veld met allerlei natuuractiviteiten. Onder onze leden zijn er vast een aantal met leuke ideeën. Laat ons per e-mail weten wat jullie ervan vinden.

Ik wens jullie zo spoedig mogelijk een nieuw geluid een nieuwe lente toe.



Entomophthora muscae

Foto: Marijke Warmerdam

Parasiet

Op 20 november 2020 op mijn tuinschuifdeur: entomophthora muscae, een schimmel die vliegen en muggen parasiteert. Vijf tot zeven dagen na infectie landt het insect op een hoog punt, spreidt poten en sterft. De sporen worden gelanceerd en zo verder verspreid.

Verslag ALV KNNV

TEKST: SIMONE LAANBROEK

Leden van de KNNV konden coronaproof digitaal deelnemen aan de Algemene Ledenvergadering op 15 oktober 2020. Hieronder een kort verslag.

1. Opening en vaststelling agenda

De vergadering wordt door de voorzitter Nico Bolle geopend met een verhaaltje over een circusmeeuw. De agenda wordt ongewijzigd vastgesteld.

2. Mededelingen

Transitiebeleid voor duurzame energie Zeist: De gemeente Zeist is bezig met het uitwerken van beleid voor duurzame energieopwekking in Zeist. Het college kiest, volgens de natuur- en milieugroepen van Zeist, voor een aantal niet natuur- en milieuvriendelijke opties. Ze hebben een overlegplatform ingesteld om alternatieven met minder consequenties voor de natuur in te brengen. Daarnaast wordt samenwerken met de buurgemeenten aanbevolen. Nico heeft zich opgeven voor deelname aan het overleg, maar laat zich graag vervangen. Informatie en gegevens zijn bij Nico te verkrijgen.

3. Verslag algemene ledenvergadering van 18-04-2019

Abusievelijk is niet vermeld dat Hanneke en Frans van Bussel aanwezig waren, dit wordt gecorrigeerd. Het verslag wordt zonder verdere wijzigingen vastgesteld.

4. Balans en resultatenrekening 2019

Er is een balans en resultatenrekening 2019 opgemaakt. Voorzitter Nico Bolle geeft een korte toelichting. Over het afgelopen jaar is opnieuw een (klein) positief resultaat bereikt. De begroting van 2020 is door de corona pandemie achterhaald. Toch is de verwachting dat we over 2020 toch een positief resultaat zullen behalen. Het financieel jaarverslag is akkoord.

5. Kascommissie

a. Beoordeling van de kascommissie van het financieel jaarverslag:

Angelie van den Dool en Sophieke Nijhuis hebben in het voorjaar de stukken doorgenomen en gecontroleerd. Na correctie van enkele punten werd bij acclamatie het bestuur decharge verleend.

b. Benoeming nieuwe kascommissie:

Angelie van den Dool wordt bedankt voor haar werk en inzet in de kascommissie. Sophieke Nijhuis zal het komend jaar weer deel uitmaken van de kascommissie. De aanwezigen zijn akkoord dat Angelie van den Dool wordt vervangen door Erik Gruys.

6. Verslagen activiteiten over 2019

Zoals gebruikelijk hebben van de meeste activiteiten van

de werkgroepen de verslagen al in de Grote Ratelaar en op de website gestaan. Het verslag wordt geaccordeerd.

7. Beleidsplan / Jaarplan (activiteiten) 2020

Het beleidsplan is eveneens achterhaald door de corona-epidemie. De vogelcursus voor gevorderden is met een onderbreking van 2 modules tot nu toe gecontinueerd. De minicursussen zijn geannuleerd. De werkgroepen hebben hun activiteiten, toen dat weer mogelijk was en met in acht neming van de RIVM-regels, zoveel mogelijk weer opgepakt.

De deelnemers gaan akkoord met het jaarplan.

8. Vaststelling begroting

De begroting voor 2020 is met 8 voorstemmen en 2 onthoudingen door de aanwezige leden geaccordeerd.

9. Contributie voor 2021

Het bestuur is van plan geen contributieverhoging voor 2021 voor te stellen, zij vindt dit niet gepast in dit verwarrende jaar 2020.

10. Afvaardiging Vertegenwoordigende Vergadering (VV) in 2021

De leden gaan akkoord met Nico Bolle als vertegenwoordiger van de regio Heuvelrug bij de VV en Beleidsraad in 2021.

11. Rondvraag en sluiting

- Men is zeer tevreden met de (extra dikke) Grote Ratelaar, de complimenten voor de redacteurs.
- Het korstmossenherstelplan in de Hees en de Zoom gaat de 2e week november van start. In de lokale kranten komt een artikeltje over het herstelplan, waarin de KNNV wordt genoemd.
- Het plan is om volgend voorjaar de cursus over vogelzang alsnog te geven. Daarnaast zal geprobeerd worden zoveel mogelijk activiteiten te organiseren, die gezien de dan geldende RIVM-maatregelen mogelijk zijn.
- Geadviseerd wordt zoveel mogelijk publiciteit te geven aan de activiteiten in de lokale kranten. We missen helaas nog een persoon die de PR wil coördineren, belangstellenden kunnen informatie bij Nico verkrijgen.
- De landelijke natuurwerkdag is geannuleerd.

De voorzitter sluit de vergadering.



Spreeuwen online

Foto: Jan Katsman

Oefenexcursie

TEKST: LODEWIJK CRIJNS

Inmiddels is de natuurgidsenopleiding, ondanks corona, bijna een jaar bezig. Het wordt tijd om het gids zijn in kleine groepjes te gaan oefenen. Daarom zal er nu voor de tweede keer een oefenochtend voor de cursisten plaatsvinden, deze keer op 10 oktober op landgoed Zuylenstein in Amerongen. Carine is onze begeleidster. Graag vertel ik jullie in dit artikel hoe een oefenexcursie verloopt.

De voorbereiding

Ter voorbereiding loop ik deze wandeling voor. Op Landgoed Zuylenstein is voor deze gelegenheid een traject in vieren gedeeld en ik bereid het tweede traject (ca 200 meter lang) voor. De dagen erna werk ik de aantekeningen, die ik onderweg gemaakt heb, uit en zoek allerlei op in natuurboeken. Daarbij ontstaat bij elke waarneming een 'verhaaltje'. Ik oefen thuis een keer het vertellen. Het is herfst, paddenstoelen zullen daarom veel belangstelling krijgen.



Oefenen en ervoor gaan!

Foto: Lodewijk Crijns

Traject 1: Guido

Al tijdens zijn traject zien we veel paddenstoelen, reuzenzwammen, parasolzwammen, een plooiervoetstuiwzwam, stobbezwasmetjes, het kan niet op. Ter afwisseling een boomklever.

Traject 2: Lodewijk

Ik benadruk graag dat juist in alledaagse waarnemingen een grote schoonheid ligt. Ik vertel over de geschiedenis van Zuylenstein. De grondsoort: de ligging bij de Lek. Daarna komt de flora en de fauna aan de beurt. De kenmerken van: de zomereik, de hondsdrif, het riet, de els, de gewone braam, de brandnetel. Het nut van de flora: de hazelaar met zijn hazelnoten, vogelkers waarvan de kersen geliefd zijn bij vogels, de esdoorn met zijn propeller-tjes en symbool in de Canadese vlag. De beuk krijgt wat meer aandacht.



Beuk is koning, wie is koning? Foto: Natuurfotografie Heuvelrug-IVN-KNNV

De beuk, die de koning van het bos wordt genoemd, omdat er onder zijn bladerdak eigenlijk niets groeit, hij dit door zijn bladeren en dik bladerdek op de grond lijkt te verhinderen. Ik vertel over mossen (fraai haarmos), de korstmossen (onder andere een bekertjesmos) en over varens (een mannetjesvaren), de oudste plant op aarde. Zelfs het gras vergeet ik niet.

Natuurlijk komen ook bij mij de paddenstoelen aan bod maar nu stap ik graag over naar de fauna. Bijzonder zijn de bosvarkens, de bonte Bentheimers, waarvan het vlees te koop is. Een moeder ligt uitgeteld op de grond terwijl wel acht kleine biggetjes aan haar zuigen.

Dan een vertrouwd gezicht: de mol en molshopen, gevolg van het graven van gangen tot veertig centimeter onder de grond. Hoorbaar zijn de koolmees, de vink en de houtduif.

Traject 3: Martine

Martine is eveneens door de paddenstoelen gegrepen. Vele russula's, ze leken wel in een heksenkring te staan.

Mycena's: vaak kleine paddenstoeltjes. De amethystzwam (rode koolzwam), een mooi klein paars paddenstoeltje met de kleur van rode kool. Op een dode eik vinden we de eikenbloedzwam, een saprofyt oftewel een opruimer en soms is het een zwakteparasiet.

Speciale aandacht heeft Martine voor de vele eikenprocessierupsnesten die haast onderaan elke eik aanwezig zijn. Met bacteriën, vogels en vleermuizen wordt getracht de eikenprocessierups te bestrijden. Er komt een vrij klein bruin nachtvindertje uit.

Traject 4: Judith

Judith heeft andere accenten, beginnend bij de vogels. We horen het gezang van een roodborst, het lachen van een groene specht. Bij de gracht vertelt ze over de wilde eenden. Het is nu het jaar van de wilde eend. Helaas schijnt de populatie de afgelopen jaren om onbekende redenen met dertig procent te zijn afgenomen. Er zijn driehonderd duizend broedparen, waarvan er (vreemd genoeg) nog jaarlijks negentigduizend van worden afgeschoten tijdens de jacht. Tussen de wilde eenden zitten vaak ook enkele andere eendensoorten zoals bijvoorbeeld de smient.



Wie weet welke dit is?

Foto: NGO opleidingsgroep



Wat een kleur!

Foto: NGO opleidingsgroep

Uiteraard komen ook de libellen bij het water aan bod en heeft Judith zich verdiept in het sloten-afwateringssysteem hier gebruikt. Dit is hier sedert de elfde eeuw om het toenmalige moeras droog te leggen, zodat het gebruikt kon gaan worden als akkerland. De landarbeiders woonden in het dorp Amerongen. Nu zien we een egaal grasland bestaande uit eentonig Engels raaigras, zonder een enkele bloem. Het wordt enkele keren per jaar wordt gemaaid. Tot slot komen nog wat planten aan bod en wordt het begrip mastjaar uitgelegd: een jaar waarin er veel meer vruchten zijn dan andere jaren bijvoorbeeld eikels, beukennoten enz. Soms zijn er enkele mastjaren achter elkaar, soms een keer in de zeven jaar.

De evaluatie: Hoe ging het gidsen?

In alle gevallen goed. Aandachtspunten zijn: het letten op de tijd, die veel sneller voorbij gaat dan je denkt, maar wel belangrijk om je aan de eindtijd te houden. Mensen kunnen bijvoorbeeld na de wandeling een andere afspraak hebben. Het voorlopen en thuis voorbereiden van de wandeling is plezierig. Het enthousiasme wordt tijdens de wandeling overgebracht. Als zo vaak: de leraar /gids leert zelf nog het meest door het vertellen. Het kan goed zijn af en toe een stilte in te lassen, bijvoorbeeld op weg naar een volgende plant of boom, zodat het vertelde kan worden verwerkt. Halverwege een pauze, zoals ook wij gedaan hebben, is aangenaam; een mooi rustmoment.

Met dank aan alle docenten voor deze geslaagde oefendag voor ons leerling IVN-gids in de natuur.



Geniet maar gun me wel mijn rust hoor. Tot ziens.

Foto: Natuurfotografie Heuvelrug-IVN-KNNV

Resultaten trektellen 2020

TEKST: NICOLIEN DROST

1. Inleiding

In 2020 hebben we op 10 zaterdagochtenden en 1 zondagochtend trekvogels geteld op de Treekerpunt vanaf 12 september t/m 14 november. Op zondag 11 oktober is geteld tijdens de excursie van de vervolgcursus vogels. In totaal is dus op 11 ochtenden geteld. In totaal zijn 15.527 vogels geteld. Dat is het op een na hoogste aantal per jaar tot nu toe. Alleen in 2014 zijn ongeveer 250 vogels meer geteld: 15.782. Dit hoge aantal hebben we te danken aan het goede weer en aan de topdag op zondag 11 oktober.

Totalen per jaar:

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Teldagen		9	16	11	8	9	10	9	11
Aantal ex.	6.029	15.193	15.782	6.801	5.995	8.193	10.425	4.449	15.527

Totalen per dag in 2020:

2020	sept.			okt.						nov.	
Dag	12	19	26	03	10	11	17	24	31	07	14
Uren	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4,25	4
Totaal	129	203	213	657	2.358	5.821	1.746	1.727	1.144	1.387	142

2. Talrijkste soorten

Dan nu een overzicht van de talrijkste soorten. Drie soorten kwamen dit jaar boven de 1000 exemplaren uit: koperwiek, vink en spreeuw.

2020	sept.			okt.						nov.		totaal
Soort/dag	12	19	26	03	10	11	17	24	31	07	14	
Koperwiek					54	4.672	166	159	52	604	2	5.709
Vink	11	48	63	171	1.038	560	301	879	446	170	58	3.745
Spreeuw	5	6		198	749	262	103	296	364	70	40	2.093

De koperwieken kwamen bijna allemaal over in een enorme golf op zondag 11 oktober. De cursisten van de vogelcursus werden overspoeld door koperwieken. Omdat het de excursie van de cursus was hebben de tellers (Emile, Hanneke en ik) ons vooral gericht op de cursisten en niet geprobeerd om echt alle koperwieken te tellen, dus waarschijnlijk was het werkelijke aantal nog veel hoger. Gelukkig was Lieke bereid om te schrijven. Op trektelpost Noordhout op ongeveer 5 km afstand heeft Kees Goudsmits die dag tot vijf uur 's middags ruim 7000 koperwieken geteld. Hij heeft dat aantal pas een dag later op trektellen.nl gezet want toen was hij pas klaar met optellen.

De vinken en spreeuwen kwamen verspreid door gedurende het hele seizoen. De dalende trend bij de spreeuw heeft zich dit jaar niet voortgezet.

3. Algemene soorten

Van 11 soorten hebben we meer dan 100 exemplaren geteld. Van elk soort is het aantal per dag aangegeven en het totale aantal in 2020.

2020	sept.											totaal
Soort/dag	12	19	26	03	10	11	17	24	31	07	14	
Grauwe gans			2	71	36	32	160	17	8	79		405
Kolgans				5	18	10	466	32	85	75		691
Houtduif	7	5	16	11	17	11	12	7	35	24	3	148
Kauw					36	17	64			7		124
Veldleeuwerik		1		2	21	13	49			15		101
Kramsvogel						8	111	16	3	195	1	334
Zanglijster				58	40	145	21	2		4		270
Grote lijster			33	31	11	4		7	11	5		102
Graspieper	4	7	6	35	42	6	111	16	11	18	1	257
Kneu	1	32		3	79	5		79	23	7	1	230
Sijs	19	13	19	13	68	17	75	105	10	22	6	367

De Eurobirdwatch op 3 oktober 2020 was een aardige teldag, maar de grote aantallen kwamen een week later. De talrijkste soort op 3 oktober was de spreeuw en de op een na talrijkste de vink. Vink, sijs en spreeuw trokken de hele periode wel door, maar de top viel in oktober. Ook dit jaar waren er weer opvallend veel sijzen. Ganzen begonnen pas echt in oktober te trekken. In oktober trokken ook veel kauwen door. Graspiepers en veldleeuweriken waren er juist weinig en ze waren laat in het jaar. Er waren opvallend veel kneuen.

4. Bijzondere soorten

Dit jaar hebben we veel bijzondere soorten gezien. Op 19 september zag Emile door zijn telescoop in de verte een VIS-AREND. Ook vloog een vinkachtig vogeltje voorbij met een ons onbekend roepje. Han zocht het op op zijn smartphone en het bleek een ORTOLAAN te zijn!

Op 26 september zat er een tjiftjaf met een oogstreepje in een boom vlakbij: een BLADKONING! Hij liet zich soms even zien maar helaas niet lang genoeg voor een foto.

Op 3 oktober kwam een BLAUWE KIEKENDIEF laag over ons heengevlogen. Om 12 uur, toen we net wilden vertrekken, zagen we nog een BRUINE KIEKENDIEF wat verder weg langs vliegen.

Op 10 oktober vlogen vlak voor ons twee groepjes van 4 en 2 WATERSNIPPEN laag over de hei langs.

Op 11 oktober werden de cursisten ook nog getrakteerd op een BEFLIJSTER die zelfs vlakbij in de top van een den ging zitten.

Maar op 17 oktober kwam de absolute topper van het seizoen langs. Een bruine vogel kwam laag aanvliegen over de hei. Hans riep 'buizerd' maar aan zijn platte kop zagen we al snel dat het een VELDUIL was! Nog nooit eerder hier door ons gezien! Hij vloog even over de hei en leek te gaan zitten. Maar we hebben hem niet meer terug kunnen vinden.

5. Minder algemene soorten

Zwaluwen zien we alleen aan het begin van het seizoen. De meeste soorten zijn begin september al voorbij. Gierzwaluwen en huis- en oeverzwaluwen hebben we niet meer gezien. Boerenzwaluwen kwamen nog wel langs, 46 in september en 27 in oktober.

Leuk was dit jaar een groep Canadese ganzen in oktober (25) en ook kwamen er nijlganzen voorbij (16). Zelfs zagen we 2 knobbelzwanen en 2 grote zilverreigers.

Van de roofvogels zagen we behalve de visarend en de kiekendieven ook buizerd (16), sperwer (5) en torenvalk (2). De massale trek van buizerds rond 20 oktober hebben wij niet waargenomen omdat wij alleen op zaterdag tellen en al om 12 uur stoppen.

Met oostenwind komen vaak kieviten langs. In oktober waren dat er 16.

Vaak vloog de boomleeuwerik ter plaatse zingend rondjes om ons heen, maar er waren ook trekkende boomleeuweriken (28). En witte kwikstaarten (69), en zelfs 2 grote gele kwikstaarten. En er kwamen 26 ringmussen en 5 heggenmussen voorbij.

Van de mezen zagen we veel koolmezen (61) en pimpelmezen (80) en een paar zwarte mezen (4); ook opvallend veel goudhaantjes (75).

We zagen dit jaar nauwelijks kruisbekken, 4 grote en 2 gewone, en hoorden wel vrij wat barmsijzen (13).

Van de vinken zagen we behalve veel gewone vinken en kneuen ook putters (96), kepen (85), appelvinken (28), goudvinken (14) en groenlingen (30); van de gorzen behalve de ortolaan rietgors (31) en geelgors (1).

Ook zagen we 3 trekkende Atalanta's (vlinders).

6 Soorten ter plaatse

Dit jaar liet de klapekster zich weer mooi zien en de raven lieten zich van vlakbij bewonderen. De boomleeuwerik vloog weer zingend rondjes om ons heen en we zagen en hoorden o.a. roodborstapuiten, zwarte specht, groene specht, kleine bonte specht en torenvalk.

Dit jaar gooide het coronavirus enigszins roet in het eten. Aan het eind telden alleen Emile en Han nog maar. Ik bedank Emile, Han, Lieke, Hanneke, Marijke, Jasione, Ton, Yvonne, Hans en alle anderen voor hun bijdrage en aanwezigheid. Volgend seizoen gaan we weer kijken wat de trek ons dan te bieden heeft, hopelijk zonder corona.



Raaf

Foto: Nicolien Drost



ALV in een modern jasje

Foto: Carine Nieman

IVN digitaal

TEKST: CARINE NIEMAN EN REDACTIE IVN

Wegens Covid-19 voor het eerst een digitale IVN – jaarvergadering. Best wel even wennen maar mooi dat het op deze manier toch nog kon.

De IVN-redactie stond voor de tweede maal voor de vraag of een stuk geplaatst kon worden.



Het vorige stuk sneuvelde, dit keer wilden we niet zonder meer deze foto plaatsen zonder toestemming van de betrokkenen. Carine kreeg ze zover! Het is een blad voor en door leden, dus ja wij hebben het geplaatst.

Alles gaat anders in Coronatijd maar wil je toch gebruik maken van de IVN-locatie dan kan je dit aanvragen bij Pim Bredschneijder (secretaris@ivnhkr.nl) onder vermelding van: wie, soort activiteit, personen-aantal, datum met begin- en eindtijd, eventueel benodigd materiaal, indien aanwezig op de locatie. Pim plant dit in op het schema bij Schoonoord en er volgt een bevestiging! Na bevestiging ontvang je het toegangspasje (en instructie voor het gebruik). Na afloop lever je het pasje volgens afspraak weer in. Meer inlichtingen: Pim Bredschneijder



We zullen het dicht bij huis moeten zoeken, slotvijver Zeist

Foto: Jaap Buursma

Wie doet wat?

IVN AFDELING HEUVELRUG EN KROMME RIJN

Lidmaatschap € 24,00 per jaar. Aanmelden via www.ivn.nl/afdeling/heuvelrug-en-kromme-rijn/lidmaatschap. Voor vragen over lidmaatschap of automatische incasso, adreswijzigingen of opzeggingen kunt u terecht bij de IVN Service-desk (info@ivn.nl).

Donateurs kunnen wijzigingen doorgeven of zich afmelden via ledenadministratie@ivnhkr.nl

Voorzitter	Vacant
Secretaris	Moniek Löffler, secretaris@ivnhkr.nl
Penningmeester	Henny van Hamersveld, penningmeester@ivnhkr.nl Banknummer afdeling: NL65INGB0001572287
Bestuurslid/beheer	Pim Bredschneijder, p.bredschneijder@ivnhkr.nl
Vertrouwenspersoon	Sylvana Bouwens, vertrouwenspersoon@ivnhkr.nl
Website	www.ivn.nl/afdeling/heuvelrug-en-kromme-rijn
Facebook	https://www'.facebook.com/IVN.HeuvelrugEnKrommeRijn

Werkgroepen

Cursussen	René Wassenberg, renewassenberg@gmail.com tel. 0653502223
Jeugd	Lucy van de Vijver, lucyvandevijver@hotmail.com
(Wandel)excursies	Pieter Meijer tel. 0610079477, Geert Kuitenbrouwer, tel.0653909363 wandelingen@ivnhkr.nl
PR	Irene van Oosterhout, pr@ivnhkr.nl

Projectgroepen

Natuur en gezondheid	Vacature Aanvraag Natuurkoffer: leendertvandervelden46@gmail.com
Natuurfotografie	Kees van Rijsbergen, keesvr1950@hotmail.com

KNNV AFDELING ZEIST, HEUVELRUG EN KROMME RIJN

Lidmaatschap € 34,00 per jaar, inclusief abonnement op Natura. Huisgenootleden € 12,50 per jaar en Ratelaar-leden € 16,00 per jaar. Bankrekening: IBAN NL93INGB0003720624 t.n.v. KNNV Zeist, Heuvelrug en Kromme Rijn. Opzeggingen vóór 1 november van het lopende jaar bij de ledenadministratie.

Voorzitter	Nico Bolle, 06-23271152, voorzitter@heuvelrug.knnv.nl
Secretaris	Simone Laanbroek, 030-2280718, secretaris@heuvelrug.knnv.nl
Natuurhistorisch secretaris	Lieke Versantvoort, 030-6562463, n.h.secretaris@heuvelrug.knnv.nl
Penningmeester	Kiki Hoogeveen, 030-6932353, penningmeester@heuvelrug.knnv.nl
Bestuurslid PR	Hans van Schaik, 06-23639305, jprvanschaik@gmail.com
Ledenadministratie	Sophieke Nijhuis, 030-6567910, ledenadministratie@heuvelrug.knnv.nl
Plantenwerkgroep	Arnout Imhof, 0343-539920, a.imhof@ziggo.nl
Midweekgroep	Arend van Oosten, 030-6932617, arendvanoosten@gmail.com
Vogelwerkgroep	Nicolien Drost, 030-6563717, nicolien@droho.nl
Natuurwerkgroep	Simone Laanbroek, 06-57075182, secretaris@heuvelrug.knnv.nl
Webmaster	Herman Verschuren, 06-15554910, verschuren.herman@gmail.com
Redactie Grote Ratelaar	Marijke Warmerdam, 06-21286243, marijke.warmerdam@hetnet.nl Jan Katsman, 06-22474760, jan.katsman@planet.nl

GEZAMENLIJKE WERKGROEPEN IVN EN KNNV

Mossenwerkgroep	Bert Geerdes, 030-2210321, bert.geerdes@xs4all.nl Jan Ensing, 06-31662069, jan@natuurverkenner.nl
Paddenstoelenwerkgroep	Bert Tolsma, 030-6959861, lptolsma@gmail.com Mirjam Veerkamp, 0343-551905, veerkamp.berg@planet.nl
Insectenwerkgroep	Erik Gruys, 0343-518723, gruys@casema.nl

INDIEN ONBESTELBAAR: GILDENRING 33, 3981 JJ BUNNIK

 Beleef de natuur



Leersumse Veld december 2019

Foto: Jan Katsman